

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Надія Стецула

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ
У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
ІІІ СТУПЕНЯ**

*Методичні рекомендації
до виконання практичних робіт*

Дрогобич
2023

*Рекомендовано до друку вченою радою
Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 3 від 23 лютого 2023 р.)*

Рецензенти:

Коссак Г.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та хімії Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Кулик І.Л., вчитель методист, голова методичного об'єднання вчителів географії відділу освіти виконавчих органів Дрогобицької міської ради.

Відповідальний за випуск:

Філь В.М., кандидат біологічних наук, доцент, завідувач кафедри медико-біологічних дисциплін, географії та екології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Стецула Н.О.

С 79 **Методика навчання географії у закладах середньої освіти III ступеня** : методичні рекомендації до виконання практичних робіт.
Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2023. 76 с.

Методичні рекомендації розроблено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Методика навчання географії у закладах середньої освіти III ступеня» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Географія).

Методичні матеріали ознайомлюють майбутніх учителів географії із закономірностями освітнього процесу з географії та особливостями педагогічної діяльності в контексті освітніх реформ; із раціональними методами навчання, методичними прийомами, засобами й формами організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії. У посібнику подано методичні поради до послідовності та змістовності виконання практичних завдань. Інформаційний зміст допоможе студентам планувати власну педагогічну діяльність, розробляти макро- та мікроструктуру уроків географії різних типів та навчально-пізнавальні завдання до кожного етапу уроку, поєднувати змістовий та процесуальний компоненти навчання географії; розроблено інтерактивні завдання, які забезпечать реалізацію вимог шкільної програми змістової лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток»

Рекомендовано здобувачам педагогічних ЗВО спеціальності 014 Середня освіта (Географія), а також для учителів географії ЗЗСО та співробітників інших освітніх установ.

ЗМІСТ

Вступ	4
Методичні поради до виконання практичних робіт	8
Практичне заняття 1. Планування навчальної діяльності у старшій школі: навчальні програми, календарно-тематичне планування	10
Практичне заняття 2. Методика застосування технології інтерактивного навчання у старшій школі на уроках географії	13
Практичне заняття 3. Технологія проектної діяльності у старшій школі на уроках географії	17
Практичне заняття 4. Методика проведення уроків курсу «Географія: регіони та країни» у 10-му класі	24
Практичне заняття 5. Методика проведення практичних робіт курсу «Географія: регіони та країни» у 10-му класі	32
Практичне заняття 6. Методика проведення уроків курсу «Географічний простір Землі» в 11-му класі	36
Практичне заняття 7. Методика проведення практичних робіт курсу «Географічний простір Землі» в 11-му класі	46
Література	51
Додатки	53
Додаток А	53
Додаток В	66

ВСТУП

В освітньому середовищі актуальною є тема, яка спрямована на педагогічно-професійну підготовку майбутніх учителів географії закладу загальної середньої освіти. Сьогодні оновлення змісту й структури шкільної географічної освіти ставить перед здобувачами завдання оволодіти сучасними дидактичними інструментами організації навчально-пізнавальної діяльності учнів закладу загальної середньої освіти з огляду на особливості процесу навчання географії у новій українській школі [2; 5].

Методика навчання географії розкриває інформаційний зміст і структуру шкільної географічної освіти та методичні особливості організації процесу навчання географії у школі; ознайомлює здобувачів із раціональними методами, методичними прийомами, засобами й форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії.

Мета вивчення навчальної дисципліни: вивчення теоретичних та практичних засад методики навчання географії; навчити самостійно визначати зміст і методичний апарат навчання географії в школі; формувати понятійно-категоріальний методичний апарат, розвивати творче методичне мислення, вміння раціональної організації власної педагогічної діяльності, спрямовані на виконання функцій вчителя сучасної школи [9; 13].

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми «Середня освіта (Географія)» важливими *завданнями курсу* є сформувати у майбутніх учителів географії професійні компетентності, а саме:

Загальні:

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Здатність приймати обґрунтовані рішення, розробляти та управляти проектами.

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Здатність мотивувати та рухатися до спільної мети [9].

Фахові:

Здатність здійснювати аналіз педагогічної діяльності вчителя, формувати власний стиль професійної діяльності.

Здатність фахово здійснювати педагогічну діяльність у закладах освіти, володіти формами і методами та інноваційними освітніми технологіями навчання.

Здатність до аналізу та використання методичної, нормативної, адміністративно-правової документації у професійній педагогічній діяльності.

Здатність до організації продуктивної самоосвіти та презентації власних професійних здобутків.

Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній та позашкільній діяльності [9].

Програмні результати:

Аналізувати загальні закономірності освітнього процесу та особливості педагогічної діяльності в контексті освітніх реформ.

Розуміти особливості і досягнення сучасної географічної та освітніх наук.

Формувати власний стиль педагогічної діяльності та моделювати перспективи професійного зростання.

Здійснювати педагогічну діяльність у закладах освіти, володіти засобами, формами, методами та інноваційними освітніми технологіями навчання учнів, впроваджувати й адаптувати наукові знання у процесі професійної діяльності [9].

Очікувані результати навчання під час професійно-практичної підготовки майбутніх учителів географії закладу загальної середньої освіти полягають у досягненні програмних результатів навчання, відтак здобувачі повинні:

знати:

закономірності освітнього процесу та особливості педагогічної діяльності в контексті освітніх реформ;

сучасні дидактичні та методичні основи методики навчання географії у закладах середньої освіти III ступеня;

психолого-педагогічні аспекти навчання, виховання і розвитку особистості учня та використовувати їх на практиці з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей школярів [9].

вміти:

– організовувати співпрацю учнів та ефективно працювати в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях);

– здійснювати педагогічне спілкування, нестандартно і творчо вирішувати комунікативні завдання, які виникають у процесі педагогічного спілкування;

– мотивувати та переконувати, уникати конфліктів і, в разі потреби, врегульовувати їх.

– мобілізувати систему знань, умінь, розумових і особистісних якостей, необхідних для формування мотивації до здоров'язбереження, а також уміння передбачати, попереджувати або компенсувати втрату здоров'я як засобу задоволення базових потреб людини [9].

б) компетентність, що відповідає предмету:

– проводити навчання географії на високому науково-методичному рівні, на основі ґрунтовних інтегрованих знань з фундаментальних і спеціальних географічних наук та практичних умінь, застосовувати їх під час професійної діяльності та під час розв'язання проблемних ситуацій чи завдань;

– застосовувати в освітньому процесі системні, інтегровані наукові психолого-педагогічні та географічні уміння і навички, які ґрунтуються на знанні засобів, шляхів, умов, форм, методів і прийомів педагогічних впливів та ефективного використанні їх у навчально-виховному процесі;

– формувати в учнів основи цілісної природничо-наукової картини світу через міжпредметні зв'язки з біологією, екологією, фізикою, хімією відповідно до вимог Державного стандарту з освітньої галузі «Природознавство» в закладах середньої освіти [3; 9].

Методика проведення усіх видів навчальних занять (лекцій, практичних, самостійних робіт) враховує сучасні потреби майбутнього

магістра середньої освіти та сучасного вчителя географії закладу загальної середньої освіти.

При виконанні практичних робіт від студентів вимагається, щоб вони чітко зрозуміли мету і завдання, володіли знаннями з теми заняття, коректно і правильно виконували завдання, вміли не тільки розуміти одержані результати, а й оцінити ступінь їх ефективності.

На практичних заняттях студенти ознайомлюються із макро- та мікроструктурою уроків; методичними моделями організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках географії в 10–11-х класах. Практичні завдання, які пропонуються у посібнику, дають можливість студентам оволодіти вміннями організовувати власну педагогічну діяльність шляхом розробки конспектів до уроку географії.

Передумовою вивчення освітнього компонента «Методика навчання географії у закладах середньої освіти III ступеня» є знання, одержані з психології, педагогіки, школознавства, філософії освіти, географії материків і океанів, суспільної географії, політичної географії, конструктивної географії, географічного краєзнавства, стратегії сталого розвитку.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Практична робота – одна з форм організації навчальної роботи здобувачів, мета якої – застосування теоретичних знань в освітніх навчальних ситуаціях, формування вмінь підготовки учителя до уроку географії, оволодіння методами навчання географії, методичними прийомами та засобами, необхідними для самостійного моделювання, конструювання і проєктування уроку [1; 4].

Для успішного виконання практичної роботи необхідно підготуватись шляхом ознайомлення із методичними рекомендаціями до її виконання, а саме: темою, метою, інформаційним змістом теоретичного та практичного блоків.

Підготовка до практичної роботи містить:

- ✓ конспектування відповідей на питання теоретичного блоку (тези);
- ✓ із запропонованих питань самостійної роботи вибрати одне і презентаційно представити;
- ✓ виконання завдань практичного блоку відповідно до наведених інструкцій;
- ✓ під час розроблення конспекту уроку необхідно опрацьовувати інформаційний матеріал шкільних підручників з географії та матеріали з інших джерел інформації: методичний журнал, науково-методичні видання та з інтернет-ресурсів.

Рекомендації до виконання практичних робіт:

- ✓ відповіді на питання теоретичного блоку повинні бути тезисними: чіткими, змістовними й конкретними;
- ✓ під час обговорення теоретичних питань передбачено доповнення по суті питання;
- ✓ виконання самостійної роботи має описовий характер проблеми із висвітленням її актуальності та конкретних фактів, прикладів, цитат тощо, (презентація);
- ✓ доповнення мають бути по суті обговорюваного питання;

- ✓ виконання практичних завдань мають бути послідовними і розгорнутими, передбачати укладання конспекту уроку чи презентації;
- ✓ розроблені конспекти уроків здобувачі апробують на практичному занятті (до 15 хв.)
- ✓ усний дидактичний аналіз проведеного уроку студентами.

ПРАКТИЧНА РОБОТА 1

Тема: планування навчальної діяльності у старшій школі: навчальні програми, календарно-тематичне планування.

Мета: навчитися організовувати освітню діяльність у старшій школі, укладати календарно-тематичне планування, аналізувати структуру та зміст навчальної програми шкільних курсів географії 10–11-х класів та принципи її укладання; використовувати навчальну програму у педагогічній діяльності

формувати вміння аналізувати програми та підручники з теоретичних і практичних позицій дидактики й психології, враховуючи сучасний рівень розвитку географічних наук, специфіку та реалії вивчення географії за програмами 12-річної школи;

виховувати відповідальність при виконанні доручень.

Обладнання: підручники з географії для 10–11-х класів, навчальна програма курсів «Географія: регіони та країни» та «Географічний простір Землі» рівень стандарту та профільний рівень [7; 8], Державний стандарт базової і повної середньої освіти (2011) [3].

Хід заняття

I. Теоретичний блок

✓ Якими нормативно-правовими документами визначається функціонування і розвиток системи шкільної географічної освіти в Україні?

✓ Охарактеризуйте структуру та основні положення Державного стандарту базової і повної середньої освіти (2011)

✓ Розкрийте мету та завдання освітньої галузі «Природознавство».

✓ Наведіть державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів освітньої галузі «Природознавство» – географічний компонент.

✓ Охарактеризуйте підходи до створення концепції географічної освіти в Україні.

- ✓ Яка структура шкільної географічної освіти?
- ✓ Навчальні програми з географії 10–11-й клас: структура та принципи побудови.
- ✓ Порівняйте структуру та зміст навчальних програм з географії 10–11-го класу на стандартному та профільному рівнях.

Питання самостійної роботи

1. Наведіть інноваційні підходи до організації сучасного освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти III ст.: принципи, технології, форми та методи навчання географії.
2. Сучасна шкільна географія за кордоном.
3. Проаналізуйте методичні рекомендації щодо викладання географії у закладах загальної середньої освіти на поточний навчальний рік.

II. Практичний блок

Завдання 1. Проаналізуйте програму шкільного курсу географії 10–11-го класів (клас на вибір здобувача) за наведеним планом:

- ✓ освітня, розвивальна та виховна мета курсу;
- ✓ компетентнісний потенціал курсу: географічний, екологічний, математичний, інформаційно-цифровий, соціальний, підприємницький;
- ✓ наскрізні змістові лінії курсу та їх зміст;
- ✓ структура та зміст навчальної програми;
- ✓ принцип побудови навчальної програми;
- ✓ практична та дослідницька орієнтація курсу;
- ✓ форми, технології та методи навчання географії у старшій школі.

Завдання 2. Складіть календарно-тематичне планування уроків у 10–11-му класі (рівень стандарт) на I та II семестр у вигляді таблиці (клас на вибір студента; зразок наведено).

Календарно-тематичне планування уроків «Географія: регіони і країни»

10 клас

Рівень стандарт

Усього годин

На тиждень

Резервні

К-ть год. у темі	№ п/п уроку	Дата проведення уроку	Розділи та зміст початкового матеріалу	Практичні роботи та дослідницькі практикуми	Очікувані результати навчально- пізнавальної діяльності учнів	Наскрізні змістові лінії
2 ВСТУП						
1	1		Тема 1. Що вивчає курс «Географія: регіони і країни» [8].		<i>Знаннєвий компонент називає регіони світу (за класифікацією ООН): Європа, Азія, Океанія, Америка, Африка; знає зміст понять «регіон світу», «тери- торія», «акваторія», «держава», «країна», «залежна територія» [8];</i> <i>Діяльнісний компонент показує на карті регіони світу</i> <i>Ціннісний компонент Характеризує роль глобалізації та країно- знавства</i>	Екологічна безпека та сталий розвиток <i>Розуміє важливість урахування екологічного чинника в розміщенні підприємств.</i> Підприємливість і фі- нансова грамотність <i>Розуміє важливість країнознавства для підприємців, влади, дипломатів та туризму.</i> Громадянська відповідальність <i>Уміє пояснювати прак- тичне значення вивче- ння регіонів світу</i>
2	2		Тема 2.		<i>Знаннєвий компонент</i> <i>Діяльнісний компонент</i> <i>Ціннісний компонент</i>	
16 Розділ 1. ЄВРОПА						
1	3		Тема 3.		<i>Знаннєвий компонент</i> <i>Діяльнісний компонент</i> <i>Ціннісний компонент</i>	
2	4		Тема 4.	<i>Дослідження Інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європі.</i>	<i>Знаннєвий компонент</i> <i>Діяльнісний компонент</i> <i>Ціннісний компонент</i>	
				<i>Практична робота</i>		

ПРАКТИЧНА РОБОТА 2

Тема: Методика застосування технології інтерактивного навчання у старшій школі на уроках географії.

Мета: навчитися організовувати та планувати інтерактивне навчання; застосовувати інтерактивні методичні прийоми, розробляти конспекти уроків із застосуванням технології інтерактивного навчання географії;

формуванню вміння розроблювати інтерактивні вправи до кожного структурно-логічного блоку уроку, вміння старанно планувати і визначати ролі учасників на кожному з них, укладати питання та можливі відповіді, виробляти критерії оцінювання результативності уроку; розвивати педагогічну майстерність;

виховувати організованість та конструктивність організації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Обладнання: підручники з географії для 10–11-го класу, навчальна програма шкільних курсів «Географія: регіони і країни» та «Географічний простір Землі», методичний журнал «Географія у школі», тематичні географічні карти, комп'ютер, опорні схеми та конспекти уроків.

Хід заняття

I. Теоретичний блок

- ✓ Розкрийте суть інтерактивного навчання.
- ✓ Назвіть педагогічні умови організації інтерактивного навчання.
- ✓ Назвіть критерії класифікації інтерактивних технологій за метою уроку та формами організації навчальної діяльності.
- ✓ Які типи інтерактивних технологій за метою уроку та формами організації навчальної діяльності.
- ✓ Назвіть інтерактивні технології за розподілом інтерактивних методів.

✓ Охарактеризуйте методичні дії учителя під час організації інтерактивного навчання для досягнення програмних результатів навчання.

✓ Розкрийте діяльність учителя під час організації та планування інтерактивного навчання для контролю за ходом навчання.

Питання самостійної роботи

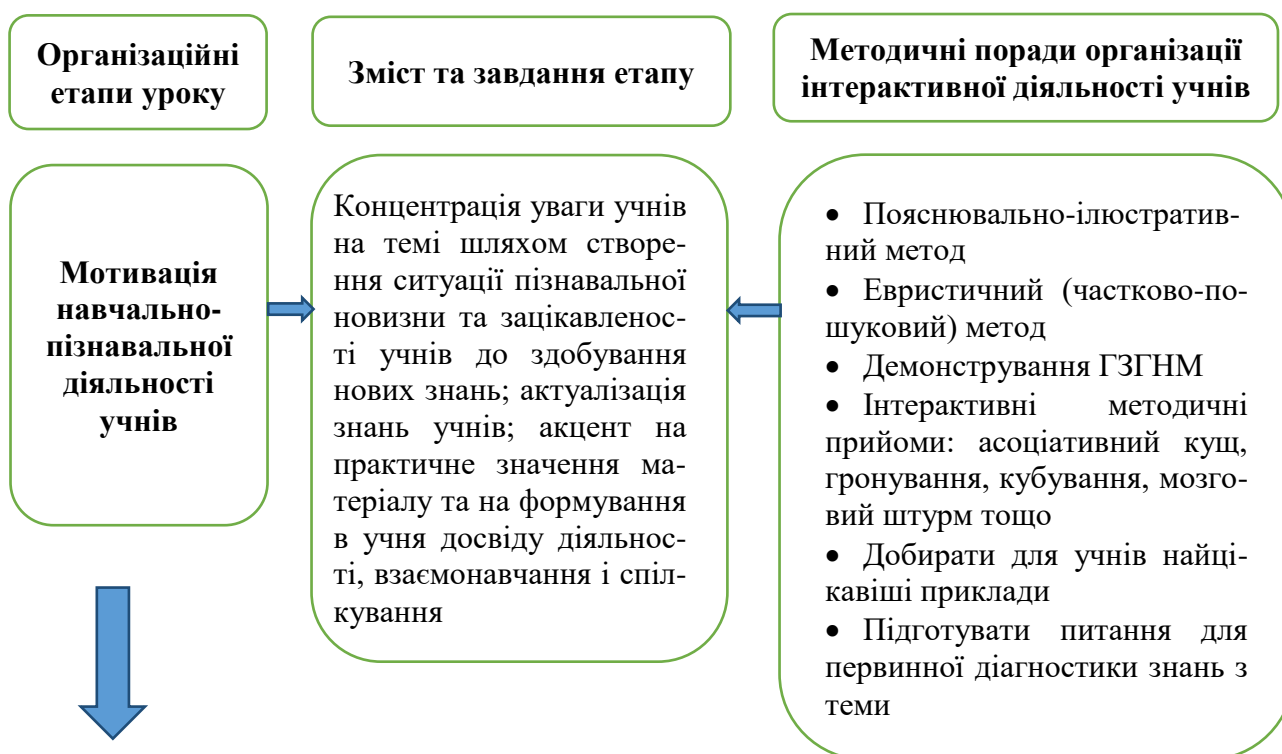
1. Навчальні технології як основа творчої діяльності вчителя.
2. Історія виникнення технологій навчання географії.

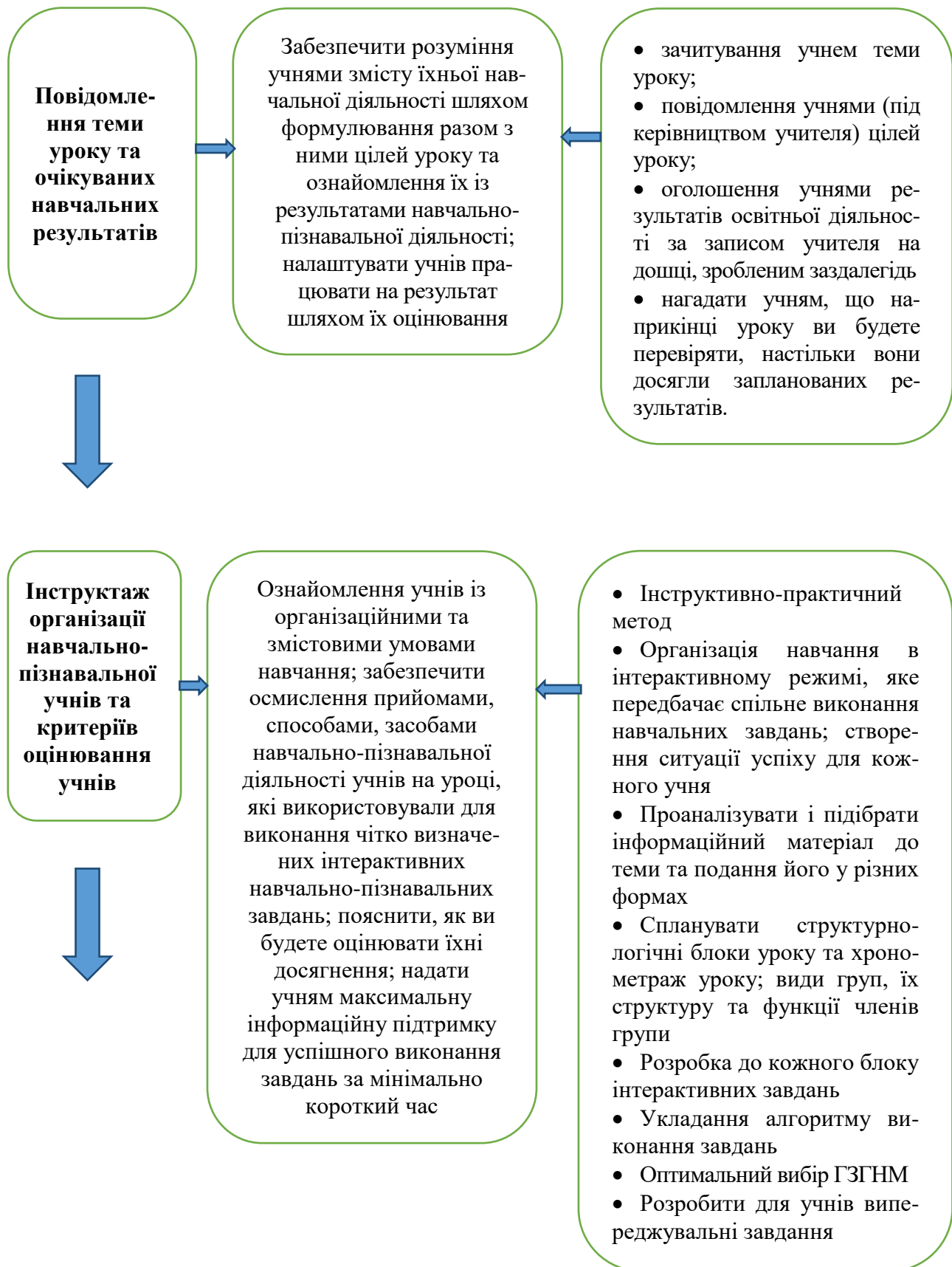
II. Практичний блок

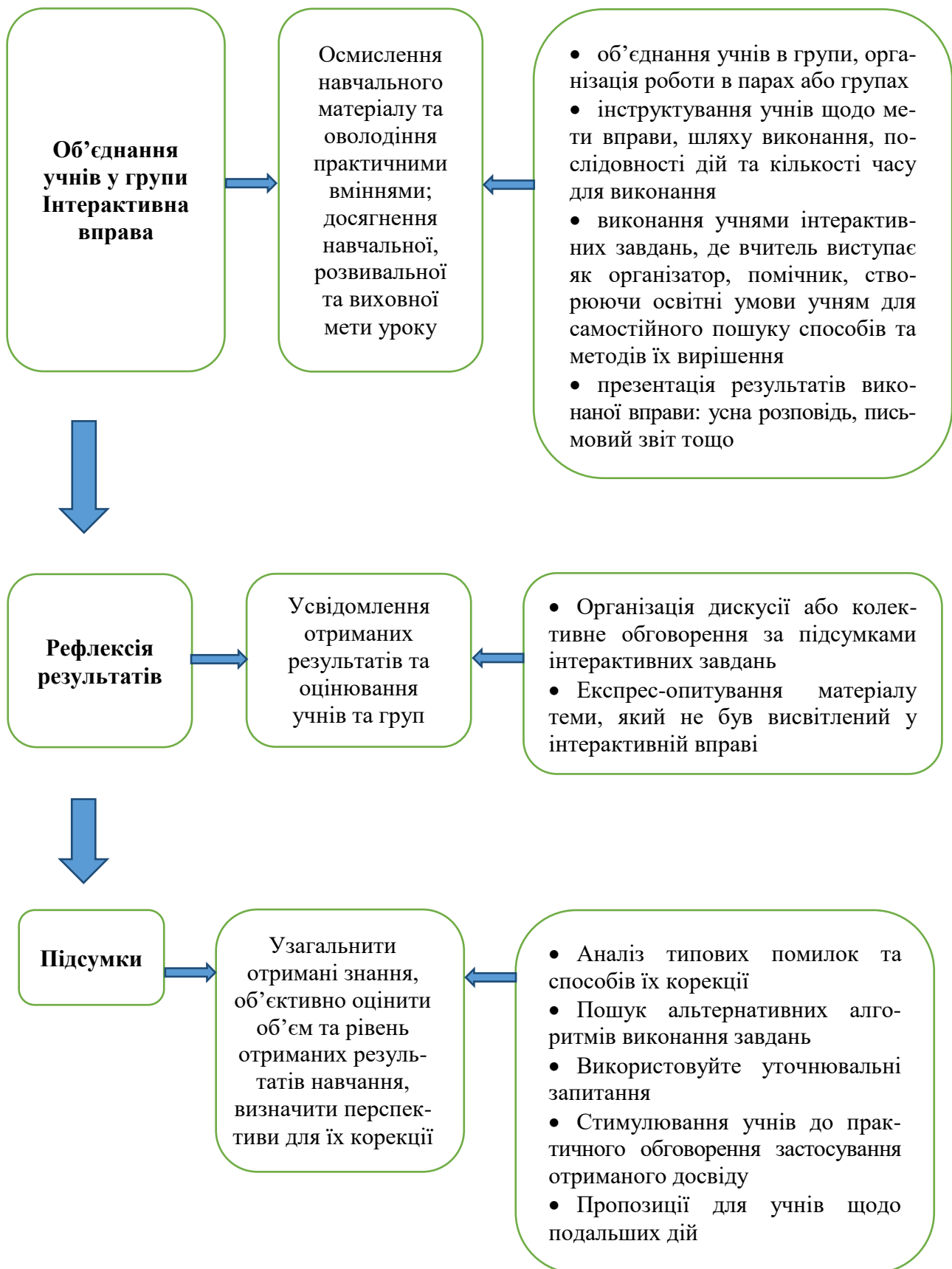
Завдання 1. Розробіть конспект уроку із застосуванням інтерактивної технології, використовуючи наведену орієнтовну структуру уроку (тема на вибір студента).

Методичні рекомендації

Модель уроку із застосуванням інтерактивної технології навчання географії [12]

ПРАКТИЧНА РОБОТА 3

Тема: Технологія проєктної діяльності у старшій школі на уроках географії.

Мета: навчитися організовувати проєктну діяльність учнів на уроках географії, планувати та реалізовувати географічний проєкт, складати конспект уроку з географії із застосуванням проєктної технології навчання;

формувати вміння розробляти організаційно-дослідницькі етапи географічного проєкту та підбирати тематику географічного проєкту, враховуючи регіональний контент;

виховувати ціннісне ставлення до геоекологічної ситуації регіону.

Обладнання: опорні конспект географічного проєкту, конспект уроку-проєкту, шкільні підручники з географії.

Хід заняття

I. Теоретичний блок

- ✓ Розкрийте зміст поняття технологія проєктного навчання.
- ✓ Наведіть класифікацію географічних проєктів.
- ✓ Назвіть завдання та значення проєктної технології навчання.
- ✓ Розкрийте історію становлення проєктної технології навчання географії.
- ✓ Проаналізуйте методичні особливості її проведення.
- ✓ Назвіть пріоритетні напрями проєктної діяльності на уроках географії.
- ✓ Які напрями реалізації географічного проєкту?
- ✓ Проаналізуйте етапи реалізації проєкту.
- ✓ Вимоги щодо застосування проєктної технології навчання у навчально-виховному процесі.
- ✓ Яка структура написання проєкту?
- ✓ Запропонуйте способи презентації проєкту.

Питання самостійної роботи

1. Проектна діяльність як засіб практичної спрямованості географічної освіти і виховання.

2. Географічний проект як метод активізації творчої діяльності учнів.

II. Практичний блок

Завдання 1. Запропонуйте тематики географічних проектів (не менше 5).

Завдання 2. Розробіть із однієї запропонованих тем технологічну картку навчального географічного проекту (зразок наведено у теоретичних відомостях).

Завдання 3. Проведення методичної розробки навчального географічного проекту на практичному заняття. Обговорення сильних та слабих сторін проектної технології навчання.

Методичні рекомендації

Для оволодіння методичними особливостями проведення проектної технології навчання географії в сучасній школі доцільно розпочати із детального планування проектної діяльності учнів [14]. Цей процес є досить копітким і вимагає врахування всіх деталей, тому для його проведення Н. Поліхун рекомендує розробляти технологічну карту створення навчального географічного проекту (табл. 1).

Таблиця 1

Технологічна карта створення навчального географічного проекту [10]

Проблема	широкий спектр проблем, які потребують розв'язання
Предмет	предмет, процес, явище
Об'єкт	особливості предмету, які будуть досліджуватися
Гіпотеза	прогнозовані результати
Тема проекту	предмет + об'єкт
Мета	1) проектний продукт (результат виконання проекту) 2) педагогічна (розвиток здобувачів освіти)
Задачі	Які дії необхідно виконати для перевірки гіпотези? У якій послідовності?

Для ефективної організації проєктного навчання на уроках географії вчитель розробляє план реалізації із плануванням діяльності вчителя та учнів (табл. 2).

Таблиця 2

Організаційно-дослідницькі етапи географічного проєкту

Етап виконання	Діяльність учителя	Діяльність учителя
Проектування		
Ознайомлення із технологічною карткою проєкту	Знайомить учнів із змістом технологічної картки, проводить діагностику знань з теми	Ознайомлюються із технологічною карткою, обговорюють зміст діяльності.
Постановка проблеми	Створює проблемну ситуацію, концентрує увагу на питаннях, які потрібно з'ясувати	Відповідають на питання та формулюють проблемне питання та завдання, яке потрібно з'ясувати
Формулювання завдань та висунення гіпотез	Разом з учнями формулює завдання реалізації проєкту. Вчитель коригує ідеї учнів щодо формулювання завдань проєкту.	Формулюють та записують завдання проєкту; планують завдання; висувають гіпотези; обговорюють власні ідеї.
Інформаційне забезпечення	Вчитель ознайомлює учнів із додатковою літературою з означеної проблематики	Огляд інформаційного змісту літератури та концентрація на змісті конкретної тематики.
Очікувані результати	Повідомляє про форми результатів роботи (продукт) та критерії їх оцінювання	Знайомляться із формами представлення результатів роботи та їх оцінюванням.
Технологічний етап		
Аналіз і синтез інформації	Консультує учнів щодо підбору теоретичного та ілюстративного матеріалу з означеної проблеми та його презентацію	Підбирають теоретичний та ілюстративний матеріал і формують презентації.
Дослідження	Консультує учнів щодо структури моделі продукту	Створюють модель майбутнього продукту.
Підготовка результатів	Ознайомлює учнів із компонуванням зібраних матеріалів	Створюють власний продукт
Рефлексія		
Представлення результатів	Оцінює роботу учнів.	Презентують результати роботи та оцінюють роботу однокласників.

Обговорення результатів	Аналізує навчальні результати, відзначає освітні ситуації успіхів та труднощів учнів та визначає освітні механізми для їх корекції	Беруть участь у дискусії. Визначають найкращий проєкт.
Самоаналіз	Робить замітки щодо слабких сторін для подальшого використання у роботі з учнями	Висловлюють враження від роботи.

Географічний проєкт «Туристичні таємниці України»

Технологічна картка навчального географічного проєкту

Проблема: використання туристично-рекреаційного потенціалу України для організації туристичної діяльності.

Мета: ознайомити учнів із видами туризму, навчити аналізувати вплив природних і суспільних чинників на розвиток туризму; формувати в учнів практичний досвід розробляти проєкти з розвитку туристичного бізнесу у своєму регіоні; характеризувати особливості основних туристичних регіонів України та світу; вдосконалювати картографічну компетентність; розвивати вміння та навички самостійно відбирати, систематизувати, аналізувати інформацію; розвивати комунікативні та практичні навички, вміння працювати в групі; виховати в учнів патріотичні почуття й активну життєву позицію [8].

Об'єкт: аналоги світових туристичних об'єктів в Україні.

Предмет: унікальність та особливості основних туристичних регіонів України й світу.

Гіпотеза: розробка атласу туристичних об'єктів та туристичних маршрутів приверне увагу іноземних туристів.

Проєктні завдання:

Кожна група отримує відомий світовий туристичний об'єкт. Учням потрібно за допомогою різноманітних джерел інформації знайти дуже схоже, або майже аналогічне місце в Україні.

Завдання 1. Позначити туристичну територію на контурній карті України та навести її фізико-географічну характеристику за такими критеріями: географічне й адміністративне розташування території, особливості рельєфу, гідроресурси, тип клімату тощо.

Завдання 2. Розробити туристичний маршрут та представити туристичний український об'єкт, не гіршим від відомого світового

аналога, акцентуючи увагу на унікальність природних комплексів, категорію та статус, режим охорони та функціональне зонування території або об'єкта ПЗФ, біорізноманіття території, види-ендеміки, етнічні особливості та інфраструктуру території. Представити його так, щоб туди відразу захотілося поїхати.

Завдання 4. Створити туристичний атлас «Мандруємо Україною» (назва та формат атласу на вибір учня).

Список деяких об'єктів, які можуть бути запропоновані учням:

1. Монастир паулінів на Ясній Гурі, розташований у польському місті Ченстохова – Гошівський монастир отців Василіян на Ясній Горі.

2. Язик Троля Норвегія – Юшкова Яма у Сколівському районі Львівської області.

3. Калуське Памуккале на Івано-Франківщині, яке утворене солями калію та магнію є подібним до Памуккале в Туреччині.

4. Ужгородська «Японія»

5. Пустеля Сахара може порівнятися з Олешківською пустелею в Херсонській області .

6. Заповідний парк у Серенгеті, що в Танзанії, дуже схожий на біосферний заповідник Асканію Нову.

7. Скелі Бастаї національного парку Саксонська Швейцарія – Тустанівські скелі села Урич Львівщина Державний історико-культурний заповідник «Тустань».

8. Венеція (Італія) – українська Венеція м. Вилково Одеська обл.

Спочатку учні самі підбирають український аналог туристичного об'єкта в Україні, але якщо виникають труднощі вчитель пропонує на вибір варіанти.

План реалізації проєкту наведено у таблиці 3.

**Організаційно-дослідницькі етапи географічного проекту
«Туристичні таємниці України»**

Етап виконання	Діяльність учителя	Діяльність учнів
Проектування		
Ознайомлення із технологічною картою проекту	Знайомить учнів зі змістом технологічної картки Учасники: учні 9-го класу. Актуалізація опорних знань	Ознайомлюються з проблемою проекту; ставлять уточнювальні запитання
Постановка проблеми	Проблемна ситуація: <i>Різноманітність природних комплексів зумовлена зонально-провінційною організацією території. Кожен з них має свою історію та унікальність та може бути аналогом світовому об'єкту. Однак є багато об'єктів та територій, які досі залишаються відомими незнайомцями.</i> <i>Бесіда з учнями</i>	Формулюють проблемне питання: <i>розкрити туристичні таємниці України</i>
Формулювання завдання дослідження та висунення гіпотез	Завдання проекту: 1. Підібрати світовому туристичному об'єкту аналог на території України 2. Розробити туристичний маршрут цього об'єкта 3. Підібрати ілюстративний матеріал 4. Позначити туристичну територію на контурній карті України, навести її фізико-географічну характеристику (контурна карта є компонентом туристичного атласу) 5. Розробити модель туристичного атласу	Записують завдання реалізації проекту; висувають гіпотези; обговорюють власні ідеї; Планують хід реалізації завдань; проводять розподіл обов'язків у кожній групі
Інформаційне забезпечення	«Топ-60 найцікавіших куточків України», інтернет-ресурси	Аналізують та підбирають літературу
Очікувані результати	Ознайомлює з результатами та критеріями оцінювання роботи	Обговорюють форму представлення результатів та критерії оцінювання

	Результат – туристичний атлас Критерії оцінювання: - виконання всіх поставлених завдань; - повнота, зміст інформації, якість оформлення	Назва та формат атласу на вибір учня
Технологічний етап		
Аналіз і синтез теоретичної інформації	Консультує учнів щодо підбору теоретичного та ілюстративного матеріалу з обраної проблеми та його презентацію	Підбирають потрібну інформацію та ілюстративний матеріал; працюють з атласами та контурними картами, показують розташування туристичних об'єктів на настінній фізичній карті України; обдумують формат власного атласу мандрівника
Дослідження	Консультує учнів щодо структури атласу	Створюють модель майбутнього атласу
Підготовка результатів	Здійснює підтримку та консультації	Створюють власний екземпляр атласу мандрівника
Представлення результатів	Заслуховують презентації	Презентують результати роботи (10 хв). Оцінюють результати роботи однокласників
Обговорення результатів	Аналізує результати, відзначає недоліки та позитивні моменти для подальшої корекції	Беруть участь у дискусії. Визначають найкращий проєкт
Самоаналіз	Робить замітки щодо слабких сторін для подальшого використання у роботі з учнями	Висловлюють враження від роботи над створенням власного атласу мандрівника

ПРАКТИЧНА РОБОТА 4

Тема: методика проведення уроків курсу «Географія: регіони та країни» у 10-му класі.

Мета: оволодіти методичними особливостями вивчення курсу, який узагальнює базову географічну освіту школярів, спрямованого на завершення формування цілісного уявлення про соціально-економічний компонент географічної картини світу;

формувати уміння планувати систему уроків географії конкретного тематичного блоку із раціональними методами навчання, методичними прийоми, засобами й форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів; планувати власну педагогічну діяльність, розробляти макро- та мікроструктуру уроків географії різних типів та навчально-пізнавальні завдання до кожного етапу уроку;

виховувати вміння поєднувати змістовий процесуальний компоненти навчання географії та послідовність й змістовність виконання практичних завдань.

Обладнання: підручники шкільного курсу географії (10-й клас), конспекти уроків у 10-му класі, методичний журнал «Географія у школі», географічні тематичні карти, контурні карти.

Хід заняття

I. Теоретичний блок

✓ Розкрийте мету, завдання та структуру курсу шкільної географії у 10 класі.

✓ Назвіть основні географічні змістові лінії курсу.

✓ Охарактеризуйте державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

✓ Розкрийте зміст знанневого, діяльнісного та ціннісного компонентів програми курсу відповідно до тематичних розділів.

✓ Назвіть обсяг географічної номенклатури під час вивчення курсу.

- ✓ Запропонуйте типові плани вивчення історико-географічних регіонів, населення світу, галузей господарства, економіко-географічної характеристики регіонів і країн.
- ✓ Проведіть порівняльний аналіз підручників шкільного курсу географії (10-й клас).
- ✓ Проаналізуйте методичну літературу для вивчення курсу.
- ✓ Охарактеризуйте графічно-знакові географічні навчальні моделі курсу.
- ✓ Розкрийте методичні особливості вивчення «Географії: регіони і країни» за тематичними розділами.

Питання самостійної роботи

1. Роль технологій навчання географії в організації творчої педагогічної діяльності вчителя.
2. Історія становлення технологій навчання географії.

II. Практичний блок

Завдання 1. Розробити конспект уроку у 10-му класі із застосуванням технології проблемного навчання (тема на вибір).

Завдання 1.1. Оберіть тему й опрацюйте навчальний матеріал (текст підручника, карти атласу, інтернет-ресурси тощо) з метою створення проблемної ситуації.

Завдання 2.1. Опишіть одну проблемну ситуацію та спосіб її врегулювання з курсу «Географія: регіони і країни» за такою схемою:

- 1) постановка проблеми;
- 2) формулювання проблеми – запитання або завдання, в якому відображена виявлена суперечність;
- 3) розв'язання проблеми передбачає виконання таких дій:
 - а) пропонування учнями гіпотез;
 - б) перевірка достовірності гіпотези;
 - в) постановка проблемних запитань;
 - г) розробка навчально-пізнавальних завдань чи практичних вправ, задач тощо, які слугуватимуть ключем для виконання проблемного завдання;

д) самостійних пошук учнями способів виконання проблемного завдання.

Методичні рекомендації

Навчальна географічна проблема – складне, евристичне питання, ядром якого є суперечність, що зумовлює виникнення в учнів потреби здобувати нові географічні знання та опановувати нові способи виконання дій, тобто спонукає їх до самостійної навчально-пізнавальної діяльності на уроці географії [17].

Проблемне завдання переростає у навчальну проблему тоді, коли учень усвідомлює, що саме спричиняє утруднення.

Навчальна проблемна ситуація – особливий психічний стан учнів, який характеризується виникненням у них інтелектуального утруднення під час навчально-пізнавальної діяльності й прагненням подолати пізнавальні суперечності, що веде до пошуку нових знань і способів дій.

Види проблемних запитань з географії:

1. Завдання, в основі яких є дослідження відмінностей між раніше відомими і новими фактами;

Як позначилися на розвитку господарства Італії особливості ЕГП країни?

Чим зумовлена низька, порівняно з іншими європейськими країнами «Великої сімки», частка наукомістких галузей у структурі господарства країни?

2. Запитання на встановлення причиново-наслідкових зв'язків чи правильним є твердження?

Чи справді значні запаси корисних копалин вплинули на економічне зростання Великої Британії?

Які територіальні відмінності галузевої структури господарства Італії? Чим, на вашу думку, вони зумовлені?

На яких «трьох китах» ґрунтується економіка сучасного Єгипту?

3. Запитання, які базуються на розумінні суперечностей та уміння встановлювати їх оперувати ними.

Чи економічний розвиток Китаю залежить від природних або антропогенних факторів? Чому саме Китай займає передові позиції?

Поясніть причини більш суворого клімату Антарктиди, на відміну від Арктики, враховуючи вплив кожного з відомих вам кліматотвірних чинників?

- Запитання-парадокси.

Обґрунтуйте, чи насправді глобалізаційні процеси підвищують значимість локальної унікальності.

- Складні задачі.

При створенні проблемної ситуації доцільно використовувати такі правила.

1. Перед учнями потрібно поставити таке практичне / теоретичне завдання, виконання якого потребує засвоєння нових знань та опанування нових навичок і вмінь.

2. Завдання має відповідати розумовим здібностям учнів.

3. Завдання розробляють для здобування знань з теми до одного з етапів уроку – вивчення нового матеріалу та практичного застосування знань, умінь і навичок шляхом формулювання проблемних запитань, гіпотез чи практичних вправ .

4. До однієї і тої самої навчальної проблеми учитель може запропонувати різні види проблемних завдань.

Приклад створення проблемної ситуації за допомогою використання географічних тематичних карт. Для того, щоб в учнів виникло проблемне питання, створюємо проблемну ситуацію після повторення навчального матеріалу про чинники природно-географічних комплексів пропонуємо завдання визначити за допомогою карти один із чинників – антропогенний, який на сучасному етапі змінює ландшафт, надає йому нових зовнішніх ознак і впливає на зміну внутрішніх взаємозв'язків природних компонентів. Ставимо проблемне запитання: *«Якщо ландшафти змінюються у просторі і часі, то за якими ознаками в Україні визначають ландшафти? Чи мають окремі ландшафти в межах певних територій спільні ознаки? Чи існують в межах України великі ландшафтні регіони?»*.

Для відповіді на проблемне питання учні виконують проблемне завдання: *За допомогою тематичних географічних карт знаходять території, які можна назвати антропогенними, і пояснюють це втручанням людини, котра озброєна сучасною технікою і технологією, в природно-географічне середовище.*

У результаті виникнення нових фактів це стало основою для формування проблемного завдання. *Чи змінюються ландшафти в просторі і часі?*

Приклад опису проблемної ситуації і її розв'язання з теми «Економіки країн Африки»

Актуалізація опорних знань з акцентом на картографічні твори

Вивчення попередньої теми «Загальна характеристика Африки» дало Вам змогу з'ясувати особливості природних умов Африки, а також ресурсозабезпеченість регіону.

Учитель: Користуючись атласом та «Фізичною картою світу», «Природно-ресурсним потенціалом світу», «Типізацією країн світу за рівнем економічного розвитку» дайте відповіді на питання:

✓ Розкрийте особливості фізико-географічного положення Африки?

✓ Назвіть субрегіони Африки, країни, які належать до кожного з них та столиці (демонстрація учнями відповідей на карті «Субрегіони Африки»).

✓ Які чинники впливають на розміщення населення Африки? Порівняйте особливості населення двох субрегіонів (на вибір учня).

✓ Охарактеризуйте особливості системи розселення та населення субрегіонів Африки.

✓ Розкрийте особливості природно-ресурсного потенціалу субрегіонів Африки?

Вивчення нового матеріалу

Створення проблемної ситуації

Учитель: Ваші відповіді дають змогу говорити про те, що Африка є:

✓ регіоном із найбагатшим природно-ресурсним потенціалом світу загалом та мінерально-сировинними зокрема;

✓ географічне положення регіону Африки дає йому суттєві переваги для розвитку господарства і зовнішньоекономічної діяльності.

Однак незважаючи на суттєві переваги, Африка є найменш розвиненим промисловим регіоном, половина населення живе за межею бідності та більшість країн континенту характеризуються низьким економічним розвитком, лишень деякі мають індустріальний та постіндустріальний рівень.

Виходячи із наведених суперечностей *учитель* формулює *проблемне питання*:

З'ясуйте причини низького рівня економіки Африки?

Учитель: Яку гіпотезу Ви пропонуєте?

Учні: Структура господарства є дуже примітивною.

Більшість підприємств характеризуються технологічною відсталістю виробництва.

Економічна відсталість проявляється у низькому показнику ВВП на особу.

Соціальні проблеми: бідність та військові конфлікти.

Учитель. Перевіримо ваші гіпотези шляхом виконання *проблемних завдань*:

Проблемне завдання 1. Охарактеризуйте структуру економіки Африки: галузі господарства, їх спеціалізацію, обсяги виробництва, види та розміри експортної продукції, локацію та чинники, що визначають розвиток господарства.

Проблемне завдання 2. Розкрийте зв'язок між розвитком господарства та природно-ресурсним потенціалом субрегіонів.

Проблемне завдання 3. Сформулюйте відповідь на проблемне питання. Назвіть причини низького рівня економіки Африки.

Для перевірки гіпотез учні виконують проблемні завдання, результати яких заносять у таблицю 1.

Структура економіки Африки

Сектор економіки	Структура	Галузі	Спеціалізація	Експортна продукція / країни	Рівень розвитку господарства	Чинник, що впливає на розвиток господарства
Первинний	Сільське господарство	с\г культури	Ямс, батат, маніок, просо, сорго,	Арахіс, олійна пальма Какао (60 % світового виробництва) – Кот-д'Івуарі, Гана, Каперун, кава, чай, банани, цитрусові, бавовник – <i>Єгипет, Судан</i> , фініки – <i>Танзанія, Кенія</i> .	40 % від ВВП	Сприятливі агрокліматичні ресурси: родючі ґрунти.
		тваринництво				
	Лісове і рибне господарство					
	Добувна промисловість					
Вторинний						
Третинний						

Систематизація та узагальнення навчального матеріалу

Учитель. Розкрийте особливості структури економіки Африки?

Учні. У регіоні розвинуті галузі господарства первинного сектора економіки – сільське господарство та добувна промисловість, відтак вторинний – представлений примітивними галузями легкої та харчової промисловості і поодинокими підприємствами інших галузей. У третинному секторі економіки ПАР замітні тенденції до економічного зростання завдяки глобалізаційним процесам, а у більшості країн залишається менш розвиненим.

Отже, структура економіки Африки є простою та примітивною.

Учитель. Яка провідна галузь господарства?

Учні. Розвинутою є добувна промисловість. Африка за окремими видами палива є лідером у світі.

Учитель. Які країни Африки є економічно розвиненими? Чому.

Учні. Економічно розвиненими є ПАР, Ангола, Зімбабве, які багаті паливними (за винятком нафти, газу і бокситів), рудними і нерудними корисними копалинами. Нігерія, Лівія, Алжир – головні експортери нафти. У Африці розташований «мідний пояс світу» – район видобутку кольорових металів, до якого входять: ДР Конго, Замбія – мідь; Ліберія, Мавританія – залізна руда; Габон – марганцеві руди; Марокко – фосфорити; Нігер, Габон – уранові руди; Ангола, Намібія, ДР Конго, ПАР – алмази та золота; ДР Конго – кобальт. Така прив'язаність економічного розвитку до природно-ресурсного потенціалу демонструє взаємозв'язок між спеціалізацією промисловості країн і родовищ корисних копалин?

Учитель. Назвіть напрям орієнтації продукції провідної галузі промисловості?

Учні. Продукція провідної галузі орієнтована на світовий ринок?

Учитель. Охарактеризуйте показнику ВВП на особу.

Учні. Показники ВВП на одну особу країн регіону є низькими, крім ПАР – 28 %.

Учитель. Чи розвинені сучасні виробництва?

Учні. Багато сучасних виробництв – електронне, радіотехнічне та приладо-, автомобіле-, машинобудування у більшості країн є відсутніми.

Відповідь на проблемне питання

Учитель. Які причини низького рівня економіки Африки?

Учні: Примітивна структура господарства, вузька спеціалізація промисловості країн, виробництво продукції характеризується незначними обсягами, продукція провідної галузі виробництва орієнтована на світовий ринок, низькі показники ВВП на особу, незначний розвиток сучасних галузей промисловості, на підприємствах застарілі технології виробництва продукції, а також гострі соціальні проблеми та велика кількість сільського населення.

ПРАКТИЧНА РОБОТА 5

Тема: Методика проведення практичних робіт курсу «Географія: регіони та країни» у 10-му класі.

Мета: навчитися укладати інструктивні картки, ситуативні навчально-пізнавальні завдання до проведення практичних робіт; відпрацьовувати уміння проведення практичних робіт; оволодіти методикою організації проведення практичних робіт у 10 класі;

формувати уміння застосовувати методичні прийоми в реальних навчальних ситуаціях;

виховувати педагогічний такт.

Обладнання: підручники шкільного курсу географії (10-й клас), конспекти уроків у 10-му класі, методичний журнал «Географія у школі», географічні тематичні карти, контурні карти, комп'ютер, проєктор.

Хід заняття

I. Теоретичний блок

- ✓ Розкрийте завдання практичних робіт з географії;
- ✓ Поясніть зміст поняття «практична робота»;
- ✓ До яких форм проведення навчання географії належить практична робота;
 - ✓ Які практичні роботи передбачено курсом географії у 10-му класі;
 - ✓ Який спектр різноманітних умінь зорієнтовані виконання практичних робіт;
 - ✓ Охарактеризуйте методику проведення практичної роботи;
 - ✓ Назвіть критерії за якими класифікують практичні практичної роботи з географії на підвиди.

Питання самостійної роботи

1. Роль практичної діяльності учнів у царині географічної шкільної освіти.

2. Практичні роботи як метод навчання географії.

II. Практичний блок

Завдання 1. Розробити інструктивну картку до виконання практичної роботи у курсі «Географія: регіони і країни».

Теоретичні відомості

Інструкційна картка практичної роботи

Тема: порівняльна характеристика структури промислового виробництва двох економічно розвинених невеликих країн Європи [8].

Мета: ознайомитися зі змістом географічних понять «природно-ресурсний потенціал», «валовий національний продукт», «міжнародний поділ праці»; формувати вміння характеризувати та порівнювати за типовими планами економіко-географічної характеристики країни Європи, навчитися встановлювати причини їхньої виробничої спеціалізації, вдосконалювати вміння використовувати картографічні та статистичні матеріали для економіко-географічної характеристики країн і узагальнювати рівень економічного розвитку країн Європи.

Обладнання: підручники, географічні тематичні карти, атласи світу, економічна карта Європи, статистичні інформаційні матеріали, ресурси мережі інтернет.

Хід роботи

1. Письмово розкрийте зміст понять: «природно-ресурсний потенціал», «валовий внутрішній продукт», «міжнародний поділ праці».

2. Запишіть, які країни Європи належать до групи економічно розвинених невеликих країн Європи

3. Використовуючи інформаційний матеріал підручника, встановіть основні риси, які відображають економічний розвиток економічно розвинених невеликих країн Європи.

4. Використовуючи тематичні карти атласу, текст підручника й тематичні карти атласу, охарактеризуйте і порівняйте за наведеними критеріями (див. табл.) структуру промислового виробництва двох

економічно розвинених невеликих країн Європи, а також галузі їх спеціалізації промислового виробництва таких країн:

I варіант: Австрія і Нідерланди

II варіант: Норвегія й Бельгія

5. Результати аналізу занесіть у таблицю 1.

Таблиця 1

**Структура промислового виробництва
двох економічно розвинених невеликих країн Європи**

Критерії для характеристики і порівняння	<i>Австрія</i>	<i>Нідерланди</i>
Обсяг території		
Географічне розташування		
Населення, урбанізація		
Найбільші міста		
Рельєф, внутрішні води		
Клімат		
Країни-сусіди		
Валовий внутрішній продукт, (%)		
Валовий внутрішній продукт на особу, %		
Природно-ресурсний чинники розвитку промисловості		
Праце-ресурсний чинник розвитку промисловості		
Назвіть інші чинники розвитку промисловості		
Провідна галузь промисловості		
Галузі добувної промисловості / Основні центри, розміщення		
Галузі обробної промисловості / Основні центри, розміщення		
Зовнішньоекономічні зв'язки		
Подібні галузі виробництва		
Відмінні галузі виробництва		

Розміри експорту та імпорту		
Види експортованої продукції		
Види імпорту		
Причини вузької спеціалізації промисловості		

6. У висновку опишіть:

- ✓ чинники, які вплинули на розвиток промисловості досліджуваних країн;
- ✓ структуру промислового виробництва;
- ✓ чинники, які зумовлюють нерівність економічного розвитку цих країн;
- ✓ розвиток альтернативних джерел енергії.

ПРАКТИЧНА РОБОТА 6

Тема: методика проведення уроків курсу «Географічний простір Землі» в 11-му класі.

Мета: оволодіти методичними особливостями вивчення курсу, спрямованого на завершення формування цілісного уявлення про географічну картину світу; навчитися укладати конспекти уроків в 11-му класі; формувати вміння добирати раціональні форми та методи організації навчально-пізнавальної діяльності учнів залежно від теми уроку; відпрацьовувати конспекти уроків на практичному занятті; навчитися коректувати власну педагогічну діяльність.

Обладнання: підручники шкільного курсу географії (11-й клас), конспекти уроків у 11-му класі, методичний журнал «Географія у школі», географічні тематичні карти, контурні карти.

Хід заняття

I. Теоретичний блок

- ✓ Назвіть, які методи навчання географії належать до групи методів за джерелами знань.
- ✓ Який зміст вербального методичного прийому – дискусія.
- ✓ Назвіть види дискусії.
- ✓ Розкрийте механізм оцінювання дискусії.
- ✓ Методичні особливості вивчення курсу.
- ✓ Охарактеризуйте спрямованість курсу.
- ✓ Яка роль проблемного викладання?
- ✓ Розкрийте значення використання лекційно-семінарської форми організації навчання.
- ✓ Ділові ігри на уроках географії в 11-му класі.

Питання самостійної роботи

1. Формування системи знань про економічні та соціальні проблеми сучасного світу.

2. Створення в учнів розуміння глибокого взаємозв'язку природи, населення і господарства Землі.

3. Написання рефератів як форма індивідуальних завдань учнів.

I. Практичний блок

Завдання 1. Підготовка і проведення дискусії на уроці географії.

Завдання 1.1. Сформулюйте тему для дискусії для конкретного уроку географії, враховуючи таке:

а) вона має бути проблемною і цікавою для учнів;

б) для її обговорення учням необхідно використовувати знаннєвий досвід;

в) підходи до її висвітлення мають бути різними, незважаючи на те, що однозначного вирішення може й не бути.

Завдання 1.2. Підготуйте дискусію на вибрану тему за такою схемою:

1. Тема дискусії.

2. Мета дискусії.

3. План дискусії.

4. Запитання (5–6) для скерування дискусії в необхідне навчальне русло (відповідно до поставленої мети).

5. Форма проведення дискусії.

6. Висновки, які будуть зроблені в кінці дискусії.

Завдання 1.3. Проведіть дискусію, відповідно до розробленого конспекту, на практичному занятті з методики навчання географії. При цьому необхідно дотримуватись таких правил:

- виступи мають бути організовані, тільки з дозволу спікера;
- кожне висловлювання підкріплюють фактами;
- кожен учасник повинен мати можливість висловитися;
- кожна позиція має бути уважно розглянута.

Завдання 2. Розробіть конспект уроку формування нових знань, умінь та навичок. Тема уроку – на вибір студента.

Методичні рекомендації

Тема уроку: Глобальна економіка

Мета уроку: поглибити знання учнів про структуру світового господарства та сучасну тенденцію його розвитку – глобалізація економіки, її значення та чинники формування; навчитися висловлювати та доводити власну точку зору; формувати вміння комунікувати, знаходити інформацію про сучасний стан первинного, вторинного та третинного секторів економіки, робити висновки про зміни світових ринків, мобілізувати систему розумових і особистісних якостей, необхідних для аргументування своєї думки; розвивати логічний, доказовий і послідовний характер виклад матеріалу [7].

Тип-уроку: урок-дискусія.

Форма проведення дискусії: експрес-дебати.

Обладнання: таймер, маркери, мультимедійне обладнання, інтернет, підручники.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Привітання, перевірка готовності до уроку та присутності, створення сприятливої емоційної атмосфери.

Повідомлення правил дискусії та поділ учнів на групи

II. Повідомлення теми, мети та плану дискусії

Учитель повідомляє тему, мету та план дискусії

Тема дискусії: «Глобалізація: «за і проти».

Мета дискусії: з'ясувати позитивні та негативні тенденції процесу глобалізації економіки; та її перспективи; проаналізувати проблеми та перспективи глобалізаційних процесів; розвивати конструктивні вміння; виховувати культуру спілкування.

План дискусії

1. Розкрийте позитивні тенденції процесу глобалізації економіки та її перспективи.

2. Розкрийте негативні тенденції процесу глобалізації економіки та її проблеми.

Учитель повідомляє правила дискусії.

Учні діляться на дві групи

Кожна група обирає спікера, секретаря та експертів. Спікер організовує у групі пошук аргументів із залучення всіх учасників до діяльності.

Одна група «ЗА» розкриває позитивні сторони глобалізації.

Дуга група «ПРОТИ» розкриває негативні тенденції процесу глобалізації.

Для підготовки аргументів групам дається до 5 хв.

Після підготовки аргументів, спікер регулює процесом захисту аргументів своєї групи, оголошуючи виступи учнів-експертів.

Після виступів команди мають час на контраргументи.

Виступають інші експерти / спікери з контраргументами, завданням яких є заперечити аргументи іншої групи.

Підготовка висновків та доведення своїх аргументів.

Виступ секретарів з оголошенням висновків.

Підсумки вчителя про проведення дискусії.

Хід дискусії

Група 1. «ЗА»

Розкриває позитивні тенденції процесу глобалізації економіки

Інтеграція національних економік має на меті утворення єдиної світової економіки.

Відкриває кордони інших країн для праці, для торгівлі (збільшується асортимент товарів і послуг), для купівлі фірмами сировини за нижчими цінами, зменшуючи власні витрати, для інвестицій, для ознайомлення з новими практиками.

Країни, які економічно розвиваються, експортують товари та отримують підтримку від ТНК шляхом створення нових робочих вакансій з високою заробітною платою.

Забезпечує якісну інформаційну, медичну, освітню, технологічну підтримку.

Іноземні інвестиції ТНК («Дженерал Моторе», «Кока-Кола», «Нестле», «Фольксваген», «Пфайзер») дають змогу компаніям будівництво підприємств в інших країнах, які є інструментом отримання високих прибутків та створення нових робочих місць.

Зростає економіка країни, підвищується рівень і якість життя та екологічна безпека [15].

Група 2. «ПРОТИ»

Розкрийте негативні тенденції процесу глобалізації економіки

Прояв міжнародної конкуренції, яка негативно впливає на працевлаштуванні місцевого населення.

Глобалізаційні процеси призводять до надмірного використання природно-ресурсного потенціалу, а відтак до екологічних проблем, які є небезпекою для здоров'я людей.

Збільшуються соціальні проблеми: захворювання (СНІД), тероризм.

Втрачається регіональна та локальна ідентичність і культурна автотонність через популяризацію європейських цінностей.

Країни з високим економічним розвитком отримують більшу вигоду від глобалізації економіки.

Незважаючи на великі переваги для країн з низьким рівнем економічного розвитку, значна частина населення живе за межею бідності.

Економісти стверджують, що глобалізація не підтримує національну економічну рівновагу країн, які розвиваються. Ця гіпотеза підтверджується фінансовою кризою у США та у світі.

Економічні експерти стверджують, що ТНК за дуже низькими цінами використовують ресурсний потенціал бідних країн і виплачують мінімальну заробітну плату. Причому за експортовану продукцію прибутки отримують власники фірм, а не люди [16].

Проблеми та перспективи глобалізації.

Глобалізація сприяє імпорту та експорту товарів, дає можливість працювати за кордоном, інвестиціям в інших країнах.

Глобалізація є комплексним, неоднозначним та досить суперечливим процесом, який має багато позитивних та негативних наслідків, які ми сьогодні обговорили.

Міжнародний тероризм гальмує глобалізаційні процеси.

У майбутньому глобалізація розширюватиметься, а не скорочуватиметься. Економічна користь від глобалізаційних процесів є дуже великою, і Світовий банк стимулює її розвиток.

У майбутньому суспільство має розв'язати проблеми, пов'язані з глобалізацією, шляхом підготовки кадрів і забезпечуючи соціальний захист тим, хто втратив роботу в результаті міжнародної конкуренції [17].

Приклад конспекту уроку формування нових знань, умінь та навичок

Тема: географічна оболонка: склад, будова, межі і закономірності.

Мета: навчальна

поглибити знання про структуру географічної оболонки, навчитися характеризувати межі та особливості будови; ознайомитися із видами та змістом закономірностей між природними компонентами; вміти пояснювати поняття «антропосфера», «цілісність», «ритмічність», «колообіг речовин та енергії».

Розвивальна: розвивати критичне мислення та когнітивні властивості.

Виховна: виховувати ціннісне ставлення до збереження природних компонентів.

Тип уроку: формування нових знань, умінь та навичок.

Обладнання: підручник, таблиці «Схема взаємозв'язків природних компонентів», «Сезонні зміни у рослин і тварин», «Природні зони світу», «Висотна поясність».

Хід уроку

I. Організаційний етап

Привітання, мобілізація уваги учнів, побажання всім результативного навчання

II. Актуалізація навчального досвіду учнів

- Назвіть відомі вам оболонки Землі.
- Охарактеризуйте їх особливості організації.

- Чи можуть оболонки Землі проникати одна в одну та взаємодіяти між собою?
- Назвіть біотичні, абіотичні та антропогенні природні компоненти.
- Розкрийте особливості взаємодії гірських порід, повітря і сонячної енергії.
- Які вам відомі види взаємозв'язків між організмами?

III. Мотивація навчально-когнітивної діяльності учнів

Розповідь (евристична з елементами науковості) учителя зі створенням ситуації зацікавленості учнів до здобування нових знань

Існування одного природного компонента визначає присутність іншого. Ця гіпотеза розкриває глибокий зміст того, що в природних системах всі природні компоненти перебувають у складних функціонально-енергетичних зв'язках. Ці зв'язки хоч і непомітні відразу для людини, однак надзвичайно різноманітні. Одні з них відображають еволюційні процеси, інші – забезпечують трансформацію енергії, підтримують цілісність та сталість природних систем. Завдяки зв'язкам між біотичними й абіотичними компонентами утворилися природні системи як складні, відносно сталі за своїм якісним та кількісним складом комплекси, які займають певне місце у глобальній природній системі та репрезентують унікальні властивості. Найбільшими такими природними системами є географічні оболонки, про особливості організації та функціонування яких ми сьогодні розкриємо на уроці. Чим географічна оболонка відрізняється від інших оболонок Землі?

IV. Повідомлення теми, мети та завдань уроку

Учитель оголошує, а учні записують у зошит тему, мету та завдання уроку.

Завдання уроку

1. З'ясувати структуру географічної оболонки: склад, межі та будова.
2. Розкрити закономірності функціонування географічної оболонки.
3. Проаналізувати особливості сучасного етапу розвитку географічної оболонки.

V. Вивчення нового матеріалу

Виконання запропонованих завдань учитель пропонує шляхом виконання навчально-пізнавальних завдань, використовуючи інформаційний матеріал підручника, таблиць та Інтернет-ресурси.

Завдання 1. Учні заповнюють текстово-числову таблицю.

Структура географічної оболонки

Склад	Межі	Будова

Підтвердіть гіпотезу, використовуючи приклади – письмово.

Оболонки Землі взаємопроникають одна в одну і взаємодіють.

Завдання 2. Інтерактивна вправа «Асоціативний куц: закономірності географічної оболонки» та «Сенкан».

Інтерактивна вправа «Асоціативний куц: закономірності географічної оболонки». До ключового поняття закономірності географічної оболонки учні записують асоціації.

Інтерактивна вправа «Сенкан»: до записаних асоціативних понять учні складають сенкан, який розкриває їх зміст за наведеним алгоритмом на рисунку.

Алгоритм складання сенкану

1. Тема – один іменник.
2. Опис теми – два прикметники.
3. Дії, пов'язані з темою, – три дієслова.
4. Речення – фраза із чотирьох/п'яти слів.
5. Синонім – висновок до теми «одне слово».

Учитель демонструє приклад сенкану до поняття «Цілісність»

1. Цілісність.
2. Єдиний, стійкий.
3. Взаємодія, існування, визначає.
4. Сукупність природних компонентів як єдиного організму.
5. Взаємозв'язок.

Завдання 3. Зобразіть етапи розвитку географічних оболонок у вигляді ланцюга.

Назва етапу \longrightarrow Назва етапу \longrightarrow Сучасна географічна оболонка

Відповідь

Геологічний \longrightarrow Біогенний \longrightarrow Антропогенний \longrightarrow Антропосфера (добіогенний)

V. Закріплення, систематизація та узагальнення

Вправа «Географічний диктант» – вставити пропущені слова.

1. Географічна оболонка – оболонка, яка охоплює нижню частину (*атмосфери*), верхню частину (*літосфери*), всю (*гідросферу*) та (*літосферу*) [12].

2. Верхню межу географічної оболонки формує (*атмосфера*) розміщена на висоті (30 км) від поверхні Землі.

3. Нижня межа розташована у (*літосфері*) до (4 км) в глибину.

4. Географічна оболонка формується під впливом (*внутрішніх*) і (*зовнішніх*) зв'язків, що виникають між (*природними компонентами*) [12].

5. Існування сукупності природних компонентів як єдиного організму – *(цілісність)*.

6. Обмін речовин та енергією між оболонками Землі – *(кругообіг речовин та енергії)*.

7. Ритмічність – це *(повторюваність у часі процесів і явищ)*.

8. Закономірна зміна природних зон з висотою – *(вертикальна зональність)*.

9. Зміни у напрямку північ – південь називають *(широтною зональністю)*.

10. Відсутність живих організмів характерний для *(геологічного етапу)*.

11. Біогенний етап характеризується *(появою життя)*.

12. Географічна оболонка видозмінена різними видами діяльності – *(антропосфера)*.

Перевірка та оцінювання учителем рівня засвоєння учнями навчального матеріалу

VI. Домашнє завдання

Опрацювати § 8

Підготувати реферативне повідомлення

Геоекологічні проблеми своєї місцевості, зумовлені діяльністю людини.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема: методика проведення практичних робіт курсу «Географічний простір Землі» в 11-му класі.

Мета: навчитися розробляти конспект уроку застосування знань, умінь та навичок в 11 класі; удосконалювати вміння застосовувати активні та інтерактивні методичні прийоми під час проведення практичних робіт; формувати вміння організовувати навчально-пізнавальну діяльність учнів; поглиблювати вміння користуватися джерелами географічної інформації.

Обладнання: підручники шкільного курсу географії (11-ий клас), конспекти уроків у 11-му класі, методичний журнал «Географія у школі», географічні тематичні карти, контурні карти, атласи.

Хід заняття

I. Теоретичний блок

- ✓ Розкрийте мету та завдання практичних робіт з географії в 11-му класі.
- ✓ Назвіть методичні особливості проведення практичних робіт.
- ✓ Які практичні роботи передбачено курсом географії у 11-му класі.
- ✓ Який спектр різноманітних умінь зорієнтований на виконання практичних робіт.
- ✓ Охарактеризуйте методику проведення практичної роботи в 11-му класі.
- ✓ Назвіть критерії, за якими класифікують практичні практичної роботи з географії на підвиди.

Питання самостійної роботи

1. Розкрийте особливості проведення практичних робіт з використанням контурних карт.
2. Опишіть методичні особливості організації практичних робіт.

II. Практичний блок

Завдання 1. Розробити інструктивну картку до виконання практичної роботи у курсі «Географічний простір Землі» (тема на вибір).

Теоретичні відомості

Інструктивна картка до практичної роботи

Тема: складання та аналіз схеми системи течій у Світовому океані; порівняння впливу холодної і теплої океанічних течій на клімат одного з материків [7].

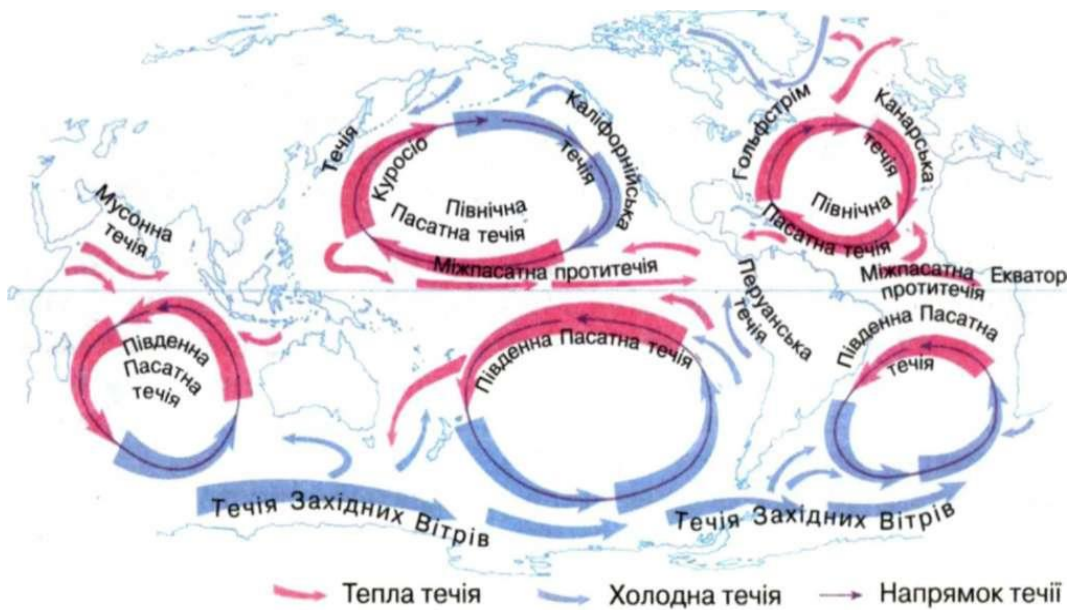
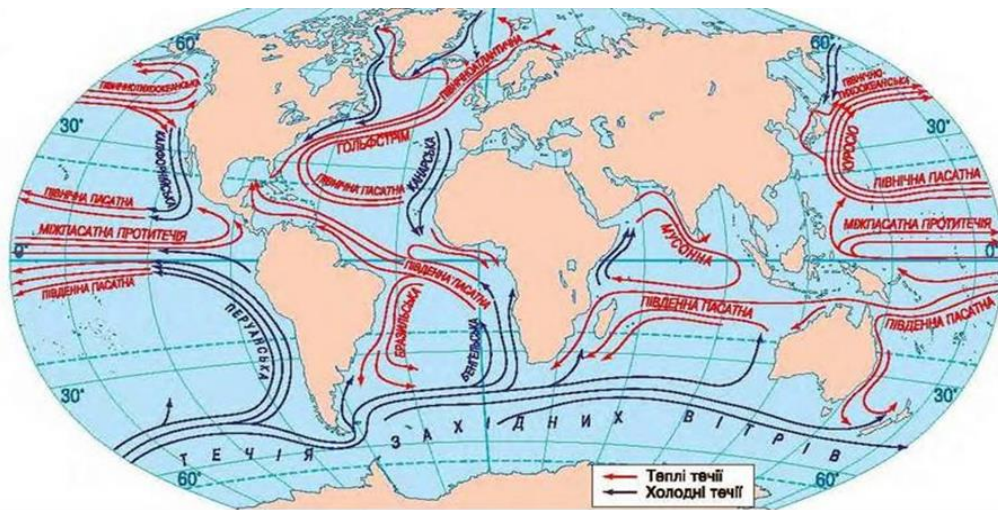
Мета: систематизувати та поглибити знання про Світовий океан та його природу, особливості організації та гідрографічну структуру, оцінювати вплив Світового океану на склад і функціонування інших складових географічної оболонки й навпаки вплив процесів у атмосфері, літосфері та біосфері на природу океанів, акцентувати увагу на вмінні аналізувати систему течій у Світовому океані, удосконалити картографічні знання, а саме формувати вміння використовувати фізичні та топографічні карти для характеристики природних процесів; розвивати просторову уяву, аналітичне мислення, географічну й екологічну компетентність; виховувати любов до природи Землі, дбайливе ставлення до її ресурсів.

Обладнання: підручники, атлас, карта океанів.

Хід заняття

Завдання 1. Проаналізуйте за допомогою карт, які наведено у роботі, систему течій в океанах: види, назва, колообіг, причини, напрямки.

Завдання 2. Перегляньте прикріплені карти та вкажіть назви найбільших теплих та холодних течій.

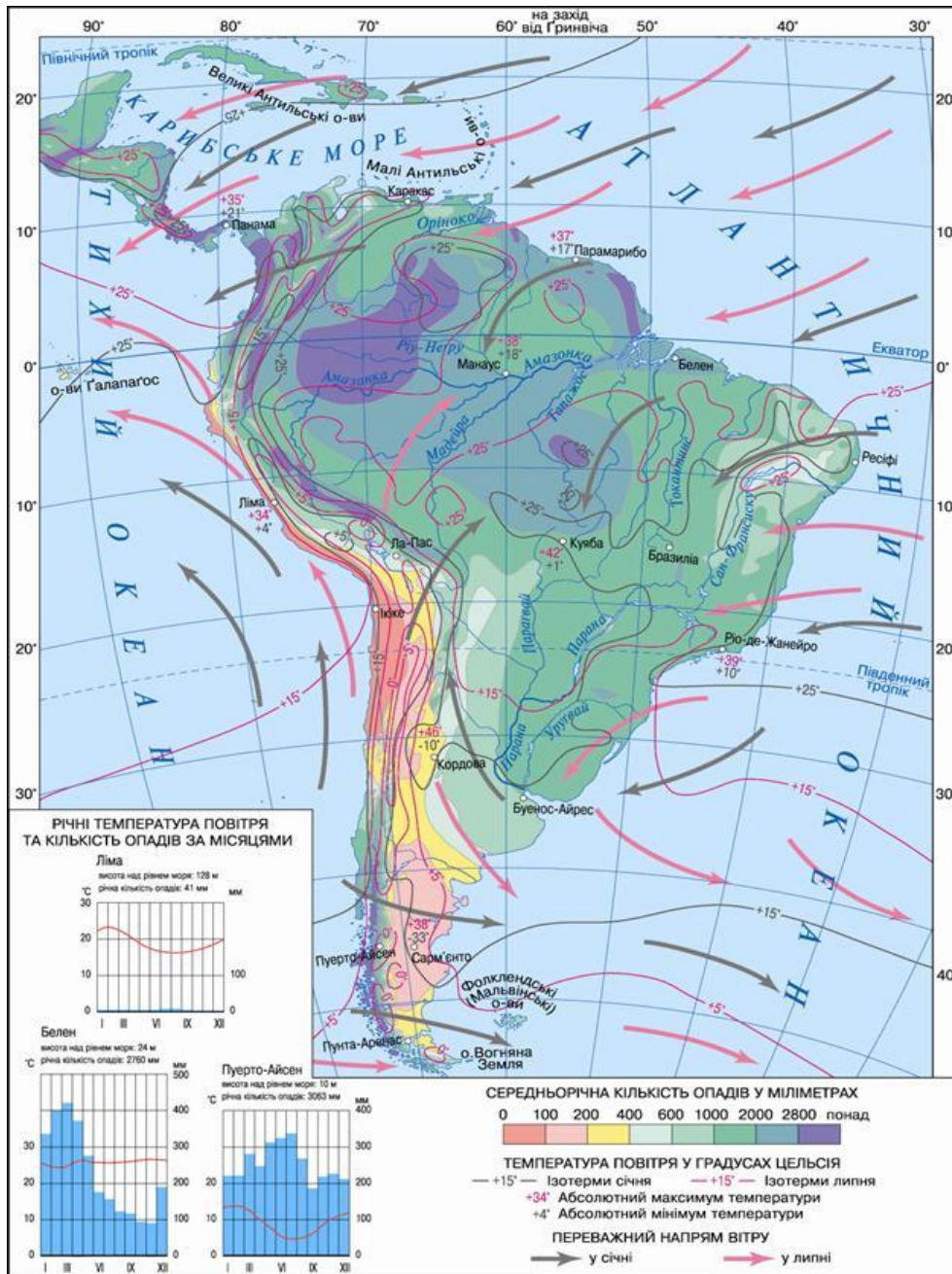
Завдання 3. Використовуючи карти океанів, атлас, підручники, Інтернет-ресурси, проаналізуйте та порівняйте систему течій у Тихому й Атлантичному океанах. Заповніть таблицю.

Критерії для порівняння	Атлантичний океан		Тихий океан	
	відповідь	причина	відповідь	причина
Холодні течії: назва				
Теплі течії: назва				
напрямок руху теплих течій				
напрямок руху холодних течій				

який напрям кругових рухів течій у різних півкулях?				
яких течій більше теплих чи холодних?				
найдовші течії				

Завдання 4. Розкрийте функціональну роль холодної та теплої течії на формування клімату Південної Америки, а саме абсолютний максимум та мінімум температуру повітря, кількість опадів, на утворення пустель.

Завдання 5. Напишіть висновок, у якому письмово дайте відповіді на запропоновані питання:

- ✓ назвіть характеристичні ознаки системи течій у Світовому океані;
- ✓ назвіть вплив системи течій у Світовому океані на клімат прибережних районів;
- ✓ з'ясуйте джерела і види забруднення вод Світового океану і суходолу;
- ✓ запропонуйте способи розв'язання проблеми забруднення річок своєї місцевості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабешко О.О. Методика навчання географії : посібник для вчителів і студентів-географів педуніверситетів. Умань : АЛМІ, 2005. 263 с.
2. Географія : науково-методичний журнал. *Основа*. 2022. № 3–4.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/i392-2011-%D0%BE>
4. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Скуратович О.Я. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах : посіб. для вчителя. Київ : Навчальна книга, 2005. 319 с.
5. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі / за заг. ред. д-ра пед. наук О.М. Топузова та канд. пед. наук О.Ф. Надтоки. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 56 с.
6. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Географія. 10–11 класи. Рівень стандарту. Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf>
7. Навчальна програма курсу «Географічний простір Землі» рівень стандарту та профільний рівень. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
8. Навчальна програма курсу «Географія: регіони та країни» рівень стандарту та профільний рівень, затверджена наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
9. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія)». URL: https://dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/opp-_so_geografiya_120-_yekts_2020pdf.pdf
10. Поліхун Н.І., Постова К.Г., Сліпухіна І.А., Онопченко Г.В., Онопченко О.В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів : методичні рекомендації. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. 80 с.

11.Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П., Япринець Т.С. Методика навчання географії : навчальний посібник-практикум. Полтава : ПП Шевченко, 2014. 190 с.

12.Самойленко В.М., Олійник Я.Б., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Навчання географії : понятійно-термінологічний словник (з грифом МОН України). Київ : Ніка-Центр, 2015. 352 с. URL: <http://www.geo.univ.kiev.ua/images/samojlenko.pdf>

13.Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Надтока О.Ф., Діброва І.О. Дидактика географії : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2014. 586 с.

14.Самойленко В.М., Топузов О.М., Вішнікіна Л.П., Діброва І.О. Викладання дидактики географії : навчальний посібник. Київ : ДП «Прінт Сервіс», 2016. 240 с.

15.Самойленко В.М. Географічні інформаційні системи та технології. Київ : Ніка-Центр, 2010. 448 с.

16.Самойленко В.М. Математичне моделювання в геоекології : навчальний посібник (з грифом МОН України). Київ : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2003. 199 с.

17.Топузов О.М., Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. Загальна методика навчання географії : підручник. Київ : ДНВП «Картографія», 2012. 512 с.

Додатки

Додаток А

Календарно-тематичне планування уроків географії

10–11-й клас

ГЕОГРАФІЯ: РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ [6]

(10 клас – 52 години: 1,5 години на тиждень)

№ п/п	К-ть год.	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Орієнтовний зміст теми
1.	2	Вступ	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> регіони світу (за класифікацією ООН): Європа, Азія, Океанія, Америка, Африка; <i>показує на карті</i> регіони світу; <i>розрізняє поняття</i> «регіон світу», «територія», «акваторія», «державна», «країна», «залежна територія»; <i>наводить приклади</i> джерел географічних знань про регіони та країни світу; Діяльнісний компонент: <i>користується</i> основними джерелами географічних знань про регіони світу; <i>читає</i> політичні карти світу та регіонів. Оцінно-ціннісний компонент: <i>розуміє:</i> пізнавальну та конструктивну роль країнознавства у сучасному світі.	Що вивчає курс «Географія: регіони і країни». Регіони світу (за класифікацією ООН). Глобалізація як провідна тенденція розвитку сучасного світу. Пізнавальна та конструктивна роль країнознавства у сучасному світі. Джерела знань про регіони та країни світу. Сучасна політична карта світу та окремих регіонів. Головні об'єкти політичної карти.
2.	16	Розділ І. ЄВРОПА	
2.1.	6	Тема 1. Загальна характеристика Європи	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> склад регіону; <i>розрізняє</i> форми державного правління і територіального устрою країн Європи; <i>наводить приклади</i> різних типів та підтипів країн Європи за рівнем економічного розвитку; кількісних та якісних змін на політичній карті регіону; <i>показує на карті:</i> • субрегіони Європи (<i>Західна Європа, Північна Європа, Південна Європа, Східна Європа</i>); • країни Європи (<i>Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Австрія, Швейцарія, Іспанія, Португалія, Польща, Білорусь, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія, Ісландія, Бельгія, Нідерланди, Ірландія, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Болгарія, Словенія, Хорватія, Сербія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Чорногорія, Литва, Латвія, Естонія, Греція, Мальта, Кіпр, Росія</i>); • основні райони видобування мінераль-	Особливості економіко-географічного положення Європи. Склад регіону. Сучасна політична карта Європи. Форми державного правління і територіального устрою країн Європи. Прояви сепаратизму та військової агресії. Типи країн Європи за рівнем економічного розвитку. Інтеграційні процеси. Міжнародні організації в Європі: Європейський Союз, Рада Європи. Країни Шенгенської зони. Роль НАТО у загальноєвропейській системі безпеки. Природні умови і ресурси регіону. Населення Європи: демографічні процеси, природний та механічний рух. Демографічна політика. Структура населення регіону. Українська діаспора у країнах Європи. Урбанізація, субурбанізація, рурбанізація, джентрифікація. Світові міста в Європі, міські агломерації, мегаполіси. Особливості економіки країн Європи. Первинний сектор економіки. Добувна промисловість: основні райони видобування палива, рудної та нерудної сировини. Сільське

	них ресурсів (<i>Верхня Сілезія, Північне море, Скандинавія</i>), лісозаготівлі, рекреації; • «центральну вісь» розвитку Європи, най більші промислові регіони (Рур у Німеччині, Великий Лондон у Великій Британії, <i>Іль-де-Франс</i> у Франції, Верхньосілезький у Польщі, Придніпров'я в Україні); • <i>Лотаринзький</i> мегаполіс; • найбільші морські порти (<i>Роттердам, Антверпен, Лондон, Гамбург, Генуя, Марсель, Гавр, Барселона</i>); • аеропорти-хаби (<i>Хітроу, Руассі-Шарль-де-Голль, Франкфурт-на-Майні</i>); • найбільші фінансові центри Європи (<i>Лондон, Париж, Цюріх, Амстердам, Франкфурт-на-Майні</i>); • світові міста в Європі (<i>Лондон, Париж, Амстердам, Брюссель, Франкфурт-на-Майні, Цюріх, Женева, Відень, Мілан</i>); <i>розуміє</i> зміст понять «джентрифікація», «реіндустріалізація». Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> особливості демографічних та урбанізаційних процесів, розміщення населення в регіоні; <i>здійснює</i> необхідні обчислення для оцінювання забезпеченості окремих країн мінеральними ресурсами; <i>порівнює</i> чинники міжнародної спеціалізації економічно розвинених країн і країн з перехідною економікою; <i>обґрунтовує</i> особливості спеціалізації сільського господарства та розміщення основних осередків переробної промисловості в Європі; <i>пояснює</i> причини вузької спеціалізації промислового виробництва економічно розвинених невеликих країн Європи; <i>вирізняє</i> особливості економіки країн Європи, зумовлені регіональною інтеграцією. Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про причини нерівномірності економічного розвитку країн і субрегіонів Європи; <i>прогнозує</i> позитивні риси та ризики вступу України до ЄС; <i>оцінює</i> роль ЄС та НАТО в регіоні; вплив ТНК на економіку регіону; <i>зіставляє</i> позитивні та негативні наслідки глобалізації в економіці та культурі країн Європи.	господарство. Лісове господарство. Вторинний сектор економіки. Переробна промисловість. Основні регіони промисловості. Реіндустріалізація. Третинний сектор економіки. Сфера послуг. Найважливіші міжнародні транспортні коридори та вузли. Зв'язки України з країнами Європи. Практична робота 1. Порівняльна характеристика структури промислового виробництва двох економічно розвинених невеликих країн Європи (на вибір учнів). Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси у Європі. 2. Відновна електроенергетика в країнах Європи: регіональні особливості та відмінності. 3. Структура й просторова організація виробництва чорних металів у країнах Європи.

2.2.	10	Тема 2. Країни Європи	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> основні показники, які визначають місце країни у регіоні та світі; домінуючі складники третинного, вторинного та первинного секторів економіки країн високорозвинених та середньорозвинених країн; <i>наводить приклади</i> промислових виробництв та послуг, що міжнародну спеціалізацію окремих європейських країн; <i>показує</i> на карті найбільші міста країн, світові міста, промислові райони, найбільші морські порти, аеропорти, фінансові та туристичні центри країн. Діяльнісний компонент: <i>складає</i> комплексну економіко-географічну характеристику Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії, Польщі, Росії; картосхему просторової організації економіки країни; <i>знаходить та систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування особливостей системи розселення та розміщення виробництва товарів і послуг у межах країни; рейтинги показників соціально-економічного розвитку країн для обґрунтування їхнього місця у світі та регіоні; <i>пояснює</i> особливості спеціалізації сільськогосподарства та розміщення основних регіонів промисловості; <i>обґрунтовує</i> особливості структури експорту й імпорту товарів та послуг країн Європи. Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про причини нерівномірності економічного розвитку окремих районів у межах країни; <i>оцінює</i> вплив ТНК на економіку країн регіону; <i>прогнозує</i> перспективи розширення економічних зв'язків України з країнами Європи в рамках набуття членства в Європейському Союзі.	<i>Німеччина.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці (МГПП). Система розселення і роль федеральних земель в її розвитку. Особливості сучасного постіндустріального розвитку країни. Домінуючі складники третинного сектору. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Особливості аграрного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Німеччиною. <i>Франція.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Франкофонія. Особливості сучасного постіндустріального розвитку країни. Домінуючі складники третинного сектору. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Особливості аграрного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Францією. <i>Велика Британія.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Співдружність націй. Особливості сучасного постіндустріального розвитку країни. Домінуючі складові третинного сектору. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Особливості аграрного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Великою Британією. <i>Італія.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Особливості сучасного постіндустріального розвитку країни. Домінуючі складові третинного сектору. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Спеціалізація аграрного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Італією. <i>Польща.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Прискорений

			розвиток третинного сектору, сучасна транспортна система країни. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Спеціалізація аграрного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Польщею. <i>Росія.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Демографічні процеси. Система розселення. Характерні риси просторової організації господарства. Мілітаризація економіки. Практична робота 2. Складання картосхеми просторової організації економіки однієї з європейських країн «великої сімки» (за вибором). Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Лондон, Берлін, Париж, Київ: схожість і відмінність сучасного розвитку міст. 2. Кластери в Італії як домінуюча форма організації виробництва товарів і послуг
3.	11	Розділ II. АЗИЯ	
3.1.	5	Тема 1. Загальна характеристика Азії	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> склад регіону; <i>наводить приклади</i> країн Азії, що належать до різних типів та підтипів за рівнем економічного розвитку; <i>показує на карті:</i> • субрегіони (<i>Західна Азія, Південна Азія, Південно-Східна Азія, Східна Азія, Центральна Азія</i>); • країни Азії (<i>Китай, Індія, Японія, Ізраїль, Республіка Корея, Сінгапур, Саудівська Аравія, Іран, Казахстан, Туреччина, Грузія, Вірменія, Азербайджан, Туркменістан, Узбекистан, Ірак, Пакистан, Сирія, Монголія, Індонезія, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Шрі-Ланка, Мальдівські Острови, В'єтнам, КНДР, Афганістан</i>); • басейни видобутку нафти і природного газу (<i>Перська затока, Центральноазійський, Зондський</i>); • кам'яного вугілля (<i>Карагандинський у Казахстані, Північно-Східний у Китаї, Східний в Індії</i>), країни зі значним видобутком залізних руд (<i>Китай, Індія, Казахстан</i>), мідних руд (<i>Казахстан, Монголія, Іран</i>), олов'яних руд (<i>Китай, Малайзія</i>), вольфрамових руд (<i>Китай</i>);	Особливості економіко-географічного положення Азії. Склад регіону. Сучасна політична карта Азії. Форми державного правління і територіального устрою країн Азії. Типи країн Азії за рівнем економічного розвитку. Міжнародні організації в Азії: АСЕАН, Ліга арабських держав. Райони збройних конфліктів та проявів тероризму. Природні умови і ресурси регіону. Населення Азії. Урбанізаційні процеси. Світові міста, міські агломерації в Азії, мегаполіси Японії й Китаю. Працересурсний потенціал. Особливості економіки країн Азії. Первинний сектор економіки. Добувна промисловість. Сільське і лісове господарство. Вторинний сектор економіки. Основні промислові осередки і регіони. Третинний сектор економіки. Найважливіші міжнародні транспортні коридори та вузли. Нерівномірність економічного розвитку субрегіонів Азії та особливості їх участі у міжнародному поділі праці. Зв'язки України з країнами Азії. Практична робота 3. Порівняння продовольчого кошика жителів країн Західної та Східної Азії.

	райони лісозаготівлі, рекреації; • найбільші промислові райони (<i>Тихоокеанський</i> в Японії, <i>Північно-Східний</i> у Китаї, <i>«Індійський Рур»</i>); • світові міста в Азії (<i>Гонконг/Сянган, Сінгапур, Токіо, Шанхай, Дубай, Пекін, Мумбай, Сеул, Нью-Делі, Стамбул, Бангкок</i>); • мегаполіси (<i>Токайдо</i> в Японії, <i>Дельта річки Янцзи, Гонконг/Сянган – Гуанчжоу</i> в Китаї); • найбільші морські порти (<i>Сінгапур, Нінбо-Чжоушань, Шанхай, Гонконг/Сянган, Пусан, Нагоя, Осака, Токіо, Гаосюн, Мумбай</i>); • аеропорти-хаби у містах <i>Пекін, Токіо, Гонконг/Сянган, Джакарта, Дубай, Бангкок, Сінгапур, Гуанчжоу, Шанхай, Стамбул</i>; • найбільші фінансові центри Азії (<i>Сінгапур, Гонконг/Сянган, Токіо, Сеул, Дубай, Шанхай</i>). Діяльнісний компонент: <i>характеризує:</i> особливості демографічних, урбанізаційних процесів та розміщення населення в Азії, основні риси сучасного стану економіки; <i>пояснює</i> виникнення міждержавних конфліктів у регіоні; <i>порівнює:</i> ресурсозабезпеченість, працересурсний потенціал субрегіонів Азії; особливості господарства різних за рівнем економічного розвитку країн Азії; <i>обґрунтовує</i> розміщення основних районів видобування мінеральних ресурсів, обробної промисловості в Азії; <i>використовує тематичні карти</i> для порівняння спеціалізації сільського господарства субрегіонів Азії. Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про причини нерівномірності економічного розвитку субрегіонів Азії; <i>оцінює</i> вплив глобалізації, в т.ч. ТНК на місце країн Азії в міжнародному географічному поділі праці; <i>висловлює власні судження</i> щодо шляхів вирішення міждержавних конфліктів у регіоні; <i>ілюструє прикладами</i> вплив політичних та економічних процесів у регіонах Азії на Україну.	Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Екологічні виміри економічного зростання в країнах Азії. 2. Географічне положення країни як чинник її економічного розвитку (на прикладі Туреччини і Сінгапуру). 3. Країни Перської затоки – новий осередок індустріалізації.

3.2.	6	Тема 2. Країни Азії	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> домінуючі складники первинного, вторинного та третинного секторів економіки високорозвиненої країни та країни, що розвивається; <i>розрізняє</i> поняття «рівень урбанізованості країни» та «темпи урбанізації»; <i>наводить приклади</i> промислових виробництв та послуг окремих країн регіону; <i>показує на карті</i> найбільші міста країн, світові міста, промислові райони, технополіси, найбільші морські порти, аеропорти, фінансові й туристичні центри країн; Діяльнісний компонент: <i>аналізує</i> динаміку чисельності та статевовікову структуру населення окремих країн Азії на основі аналізу статевовікових пірамід; <i>проектує</i> вплив демографічних процесів на працересурсний потенціал країни; <i>дає оцінку</i> ресурсозабезпеченості окремих країн; <i>складає:</i> комплексну економіко-географічну характеристику Японії, Китаю, Індії та Республіки Корея; <i>знаходить</i> та <i>систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>ілюструє</i> добірками статистичної інформації, графіками, діаграмами процеси інформаційно-технологічного прориву Японії, Китаю та Республіки Корея; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування особливостей системи розселення, розміщення виробництва товарів і послуг у межах країни; рейтинги показників соціально-економічного розвитку країн для обґрунтування їхнього місця у світі та регіоні; <i>порівнює</i> чинники міжнародної спеціалізації Японії, Китаю, Індії та Республіки Корея; <i>пояснює</i> особливості спеціалізації сільського господарства та розміщення основних районів (центрів) обробної промисловості; <i>характеризує</i> структуру експорту та імпорту товарів та послуг окремих країн регіону; <i>обґрунтовує</i> основні напрямки експорту капіталу й технологій та закордонного підприємництва Японії і Республіки Корея. Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про причини нерівно-	<i>Японія.</i> Місце країни у світі та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Особливості сучасного постіндустріального розвитку країни. Домінуючі складники третинного сектору. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Традиції і технології у сільському господарстві. Транспортна система країни. Характерні риси просторової організації господарства: Тихоокеанський промисловий район, мережа технопарків і технополісів. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Японією. <i>Китай.</i> Місце країни у світі та Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Експортна орієнтація економіки. Особливості розвитку і розміщення виробництв первинної і вторинної сфери. Домінуючі складові третинного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Спеціальні економічні зони. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Китаєм. <i>Індія.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Особливості структури економіки країни, що розвивається. Спеціалізація сільського господарства. Видобування мінеральних ресурсів. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Особливості розвитку третинного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Індією. <i>Республіка Корея.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Система розселення. Експортно-орієнтована модель економіки. Домінуючі складові третинного сектору. Виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Республікою Корея. Практична робота 4. Аналіз статевовікових пірамід Японії,

		мірності економічного розвитку окремих районів у Китаї, Японії, Індії та Республіці Корея; <i>порівнює</i> позитивні та негативні наслідки глобалізації в економіці та культурі Японії, Китаю, Індії та Республіці Корея; <i>оцінює</i> роль державних інституцій та громадянського суспільства у розвитку країни; <i>висловлює власні судження</i> що до перспектив взаємовигідного співробітництва України з країнами Азії.	Китаю, Індії та Республіки Корея з метою оцінювання працересурсного потенціалу країн. Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Острови Кюсю і Хоккайдо: контрасти Японії. 2. Унікальність економічної системи Китаю. 3. «Коридори зростання» в Індії. Значення цифрових технологій в економічному розвитку Республіки Корея.
4.	3	Розділ III. ОКЕАНІЯ	
4.1.	2	Тема 1. Австралія	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> чинники міжнародної спеціалізації країни; <i>показує на карті:</i> • райони видобутку корисних копалин на території Австралії (кам'яного вугілля, залізних, алюмінієвих, мідних руд, золота); • найбільші промислові осередки Австралії (<i>Південно-Східний, Південно-Західний</i>); • найбільші морські порти (<i>Мельбурн, Сідней, Перт, Брісбен</i>); • світові міста в Австралії (<i>Сідней, Мельбурн</i>). Діяльнісний компонент: <i>аналізує</i> динаміку природного та механічного руху населення країни; <i>проектує</i> вплив демографічних та міграційних процесів на працересурсний потенціал країни; <i>дає оцінку</i> забезпеченості мінеральними ресурсами країни; <i>складає</i> комплексну економіко-географічну характеристику Австралії; <i>знаходить</i> та <i>систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування особливостей системи розселення та розміщення виробництва товарів і послуг у межах країни; <i>знаходить</i> та <i>систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>пояснює</i> особливості зональної спеціалізації сільського господарства та розміщення основних осередків добувної та обробної промисловості в країні; <i>характеризує</i> структуру експорту та імпорту товарів та послуг країни; <i>обґрунтовує</i> основні напрямки експорту сировини та імпорту капіталу й технологій.	Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни в міжнародному поділі праці. Система розселення. Українська діаспора в Австралії. Особливості сучасного розвитку країни. Домінуючі складові третинного сектору. Виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Географія вторинного та третинного секторів господарства. Характерні риси просторової організації виробництва товарів та послуг. Зовнішні економічні зв'язки, міжнародні зв'язки України з Австралією. Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Національні парки Австралії як об'єкти міжнародного туризму. 2. Розвиток Західної Австралії у контексті зростання глобального попиту на природні ресурси. 3. Канберра – політико-адміністративний центр країни.

		Оцінно-ціннісний компонент: робить висновки про причини нерівномірності економічного розвитку окремих районів країни; зиставляє позитивні та негативні наслідки діяльності ТНК в Австралії; висловлює власні судження щодо особливостей державного устрою країни; оцінює місце Австралії на світовому ринку продукції первинного сектору економіки.	
4.2.	1	Тема 2. Мікронезія, Меланезія, Полінезія	
		Знаннєвий компонент: називає приклади країн, що включені до складу Мікронезії, Меланезії і Полінезії; показує на карті: • Мікронезію, Меланезію, Полінезію; • держави (<i>Федеративні Штати Мікронезії, Маршалові Острови, Папуа-Нова Гвінея, Соломонові Острови, Вануату, Палау, Фіджі, Тонга, Науру, Самоа, Кірибаті, Нова Зеландія</i>); • залежні території (<i>острів Гуам, Американське Самоа, Нова Каледонія, Французька Полінезія, Острови Кука, Піткерн</i>). Діяльнісний компонент: знаходить та систематизує необхідну інформацію для характеристики країни; пояснює особливості міжнародної спеціалізації країн; обґрунтовує рівень економічного розвитку більшості країн. Оцінно-ціннісний компонент: висловлює власні судження щодо перспектив економічного розвитку країн.	Особливості географічного положення регіону. Держави та залежні території, що входять до складу Мікронезії, Меланезії та Полінезії. Основні чинники, що визначають місце країни в міжнародному поділі праці. Види господарської діяльності, що визначають міжнародну спеціалізацію країн. Кустарні промисли і ремесла. Зовнішні економічні зв'язки. Розташування військових баз іноземних держав Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Нова Зеландія – високорозвинена країна зі сприятливими умовами для ведення бізнесу. 2. Країни Океанії – регіон екзотичного туризму.
5.	8	Розділ IV. АМЕРИКА	
5.1.	4	Тема 1. Загальна характеристика Америки	
		Знаннєвий компонент: називає склад регіону; наводить приклади країн Америки, що належать до різних форм державного правління, різних типів та підтипів за рівнем економічного розвитку; показує на карті: • субрегіони (<i>Північна Америка, Центральна Америка, Карибський басейн, Південна Америка</i>); • країни Америки (<i>США, Канада, Мексика, Бразилія, Аргентина, Перу, Колумбія, Венесуела, Чилі, Еквадор, Уругвай, Парагвай, Болівія, Панама, Ямайка, Гаїті, Домініканська Республіка</i>); • залежні території (<i>Аруба, Кайманові</i>	Особливості географічного положення Америки. Склад регіону. Сучасна політична карта Америки. Форми державного правління і територіального устрою країн, типи країн за рівнем економічного розвитку. Міжнародні організації НАФТА, Меркосур, НАТО. Природні умови і ресурси регіону. Населення Америки. Урбанізаційні процеси. Система розселення. Особливості економіки країн Америки. Роль американських ТНК в економіці регіону. Первинний сектор економіки. Сільське господарство: вплив природних, історичних чинників та глобалізації на спеціалізацію. Лісове господарство. Вторинний сектор еко-

	<i>острови, Бермудські острови, Віргінські острови, Пуерто-Ріко, Французька Гвіана, Мальвінські/Фолклендські острови);</i> • мегаполіси (<i>Приатлантичний, Приозерний, Каліфорнійський</i>); • основні райони видобування мінеральних ресурсів (<i>Техаський, Аляскінський, Каліфорнійський, Мексиканської затоки, Західноканадський, Центральноамериканський басейни видобування нафти; Аппалацький в США, Західний у Канаді вугільні басейни, рудний пояс Анд-Кордильєр</i>); • осередки переробної промисловості (<i>Приатлантичний, Приозерний, Примексиканський</i>); • трансконтинентальні магістралі (<i>Трансамазонська, Панамериканське шосе</i>); • найбільші морські порти (<i>Лос-Анджелес, Ванкувер, Нью-Йорк, Філадельфія, Саванна, Колон, Сантус</i>); • аеропорти-хаби (<i>Атланта, О'Хара в Чикаго, Лос-Анджелес, Даллас</i>); • найбільші фінансові центри Америки (<i>Нью-Йорк, Вашингтон, Сан-Франциско, Бостон, Торонто, Чикаго</i>); • світові міста в Америці (<i>Нью-Йорк, Чикаго, Торонто, Сан-Паулу, Лос-Анджелес, Мехіко, Буенос-Айрес, Сан-Франциско, Вашингтон, Монреаль</i>). Діяльнісний компонент: <i>характеризує особливості формування населення субрегіонів; порівнює рівні і темпи урбанізаційних процесів, форми сільського розселення в окремих країнах регіону; визначає забезпеченість окремих країн певними видами природних ресурсів; вирізняє основні риси господарства ключових країн нової індустріалізації та невеликих країн плантаційного господарства; класифікує країни за рівнем розвитку третинного сектору господарства; пояснює розміщення основних промислових районів і центрів, світових міст у регіоні; обґрунтовує напрямки розвитку транспортної інфраструктури в регіоні.</i> Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить висновки про причини нерівномірності економічного розвитку субрегіонів Америки; оцінює вплив інтеграційних процесів у регіоні на економічний розвиток країн; дискутує щодо ролі США у соціально-</i>	номіки. Основні осередки промисловості в регіоні. Третинний сектор економіки. Найважливіші міжнародні транспортні магістралі, вузли. Нерівномірність економічного розвитку субрегіонів Америки. Особливості їх участі в міжнародному поділі праці. Зв'язки України з країнами Америки. Практична робота 5. Складання картосхеми типології країн Америки за рівнем їх економічного розвитку. Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. «Бананові республіки»: типові ознаки та сучасний розвиток. 2. Панамериканське шосе – дорога через три Америки. 3. Туризм як чинник розвитку країн Карибського басейну.

		економічному розвитку регіону; <i>висловлює власні судження</i> про роль ТНК в економіці країн регіону; <i>пропонує</i> власні оригінальні ідеї щодо подолання відсталості окремих країн регіону.	
5.2.	4	Тема 2. Країни Америки	
		Знансвий компонент: <i>називає</i> домінуючі складники третинного, вторинного та первинного секторів економіки високорозвиненої країни та країн, що розвивається; <i>показує на карті</i> найбільші міста, світові міста, промислові райони, технополіси, найбільші аеропорти, морські порти, фінансові центри і туристичні райони країн; <i>наводить приклади</i> промислових виробництв та послуг, що визначають міжнародну спеціалізацію країн Америки. Діяльнісний компонент: <i>знаходить та систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>аналізує</i> статистичну інформацію щодо динаміку чисельності населення, природного та механічного руху, статево-вікову структуру населення країн; <i>проектує</i> вплив демографічних процесів на працересурсний потенціал країни; <i>складає:</i> комплексну економіко-географічну характеристику США, Канади, Бразилії; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування особливостей системи розселення і розміщення виробництва товарів і послуг у межах країни; рейтинги показників соціально-економічного розвитку країн для обґрунтування їхнього місця у світі та регіоні; <i>установлює</i> чинники міжнародної спеціалізації США, Канади, Бразилії; <i>ілюструє</i> добірками статистичної інформації, графіками, діаграмами процес переходу США до інформаційного суспільства; <i>пояснює</i> особливості розміщення основних промислових районів (центрів) обробної промисловості та формування спеціалізованих районів товарного сільського господарства, існування мало освоєних та неосвоєних районів у межах країн; <i>характеризує</i> структуру експорту та імпорту товарів та послуг США, Канади, Бразилії;	<i>США.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни в міжнародному поділі праці. Система розселення. Українська діаспора США. Особливості сучасного постіндустріального розвитку країни. Домінуючі складові третинного сектору. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Особливості аграрного сектору. Характерні риси просторової організації господарства. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України зі США. <i>Канада.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни в міжнародному поділі праці. Система розселення. Українська діаспора в Канаді. Особливості сучасного розвитку країни. Домінуючі складові третинного сектору. Виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Характерні риси просторової організації. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Канадою. <i>Бразилія.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни у міжнародному поділі праці. Розселення. Особливості структури економіки країни, що розвивається. Видобування мінеральних ресурсів. Спеціалізація сільського господарства. Промислові виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Особливості розвитку третинного сектору. Характерні риси просторової організації. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Бразилією. Практична робота 6. Порівняльна характеристика машинобудування США, Канади та Бразилії. Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Форми територіальної організації новітніх видів промислового виробництва у США. 2. Економічна взаємодія вздовж державного кордону між Мексикою і США.

		<i>обґрунтовує</i> основні напрямки експорту капіталу й технологій та закордонного підприємництва із США. Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить висновки</i> про доцільність використання досвіду США та Канади, потенціалу української діаспори в цих країнах у реформуванні економіки в Україні; <i>оцінює</i> роль економічної свободи і підприємництва в соціально-економічному розвитку США; <i>зіставляє</i> позитивні та негативні економічні та екологічні наслідки глобалізації в Бразилії; <i>висловлює власні судження</i> щодо перспектив взаємовигідного співробітництва України з Канадою та США; <i>пропонує власні ідеї</i> щодо об'єднання зусиль людства задля призупинення знеліснення сільви.	3. Складники підприємницького успіху української діаспори в Канаді та США.
6.	5	Розділ V. АФРИКА	
6.1.	3	Тема 1. Загальна характеристика Африки	
		Знансвий компонент: <i>називає</i> субрегіони Африки; <i>наводить приклади</i> кількісних і якісних змін на політичній карті Африки; <i>показує на карті:</i> • субрегіони (<i>Північна Африка, Західна Африка, Південна Африка, Східна Африка, Центральна Африка</i>); • країни Африки (<i>Єгипет, Лівія, Алжир, Туніс, Марокко, Ефіопія, Чад, Сомалі, Сенегал, Нігерія, Габон, Гвінея, Гана, Демократична Республіка Конго, Танзанія, Замбія, Зімбабве, Ангола, Намібія, Південна Африка, Мадагаскар, Сейшельські Острови</i>); • райони видобутку корисних копалин: <i>Сахарський та Гвінейської затоки басейни нафти і природного газу, Мідний пояс, вугільні басейни ПАР і Зімбабве, алюмінієві руди Західної Африки; залізні руди, золото, алмази Південної Африки; фосфорити Марокко, Тунісу;</i> • найбільші морські та авіаційні порти (<i>Александрія, Каїр, Касабланка, Дакар, Лагос, Момбаса, Кейптаун, Дурбан, Дар-Ес-Салам</i>); • світові міста в Африці (<i>Йоганнесбург, Каїр, Кейптаун, Дакар, Лагос, Найробі</i>). Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> політичну карту регіону; <i>аналізує</i> статистичну інформацію щодо відтворення населення, рівнів і темпів урбанізації в Африці;	Особливості географічного положення Африки. Склад регіону. Сучасна політична карта Африки. Форми державного правління і територіального устрою країн, типи країн за рівнем економічного розвитку. Райони збройних конфліктів, проявів тероризму. Природні умови і ресурси регіону. Населення Африки. Урбанізаційні процеси. Система розселення. Особливості економіки країн Африки. Первинний сектор економіки. Сільське господарство. Лісове господарство. Добувна промисловість. Вторинний сектор економіки. Особливості розміщення промислових центрів у регіоні. Третинний сектор економіки: особливості становлення і закономірності розміщення. Найважливіші міжнародні транспортні магістралі, вузли. Туристичні райони. Нерівномірність економічного розвитку субрегіонів Африки. Особливості їх участі в міжнародному поділі праці. Зв'язки України з країнами Африки. Практична робота 7. Позначення на контурній карті Африки основних районів видобування нафти, залізних, мідних та алюмінієвих руд, центів їх переробки (збагачення), основних транспортних магістралей та портів експортування.

		<i>порівнює</i> особливості ресурсозабезпеченості і спеціалізації субрегіонів Африки; <i>пояснює</i> особливості кордонів, розміщення населення, центрів переробної промисловості, районів товарного сільського господарства, портів, світових міст; <i>встановлює взаємозв'язки</i> між районами поширення збройних конфліктів та природними ресурсами, які є джерелом фінансування цих протистоянь; районами видобування корисних копалин та товарного землеробства і конфігурацією транспортної системи в субрегіонах; <i>обґрунтовує</i> напрямки розвитку транспортної інфраструктури в регіоні; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування інтенсивності прояву глобальних проблем людства в субрегіонах. Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить</i> висновки про причини відсталості соціально-економічного розвитку країн Африки; <i>оцінює</i> вплив ТНК і розвинених країн на спеціалізацію країн регіону; <i>дискутує</i> щодо впливу військових конфліктів на розвиток африканських країн.	Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. Кордони на політичній карті Африки: особливості делімітації та демаркації. 2. Ангола: успішний розвиток після війни. 3. Вплив колоніального минулого на сучасну міжнародну спеціалізацію та просторову структуру господарства країн Тропічної Африки.
6.2.	2	Тема 2. Країни Африки	
		Знансвий компонент: <i>називає</i> домінуючі складники первинного, вторинного та третинного секторів економіки Єгипту та ПАР; <i>показує на карті</i> найбільші міста країн, світові міста, промислові райони, найбільші морські порти, аеропорти, фінансові й туристичні центри країн. Діяльнісний компонент: <i>знаходить та систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>складає:</i> комплексну економіко-географічну характеристику Єгипту та ПАР; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування особливостей системи розселення й розміщення виробництва товарів і послуг у межах країни; <i>порівнює</i> чинники розвитку міжнародної спеціалізації Єгипту та ПАР; <i>ілюструє</i> добірками інформації з різних джерел контрастність соціально-економічних явищ у середньорозвиненій країні (ПАР); <i>характеризує</i> структуру експорту товарів та послуг Єгипту та ПАР; <i>обґрунтовує</i> основні напрямки експорту товарів із ПАР, основних туристичних потоків до Єгипту та ПАР.	<i>Єгипет.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни в міжнародному поділі праці. Система розселення. Особливості структури економіки країни, що розвивається. Види діяльності, що визначають міжнародну спеціалізацію країни: транспорт, туризм, видобування мінеральних ресурсів, сільське господарство. Характерні риси просторової організації економіки. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з Єгиптом. <i>ПАР.</i> Місце країни у світі та регіоні. Модель економічного розвитку, що визначає місце країни в міжнародному поділі праці. Система розселення. Особливості структури економіки. Виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країни. Особливості розвитку третинного сектору економіки. Характерні риси просторової організації економіки. Зовнішні економічні зв'язки. Міжнародні зв'язки України з ПАР. Орієнтовні теми для досліджень (за вибором учня/учениці) 1. «Три кити» економіки Єгипту: Суецький канал, нафта, туризм. 2. ПАР серед країн Африки.

		Оцінно-ціннісний компонент: робить висновки про доцільність використання досвіду Єгипту у розбудові туристичного комплексу України; оцінює місце ПАР Південної Африки серед країн Африки; висловлює власні судження щодо перспектив економічного зростання в країнах Африки в умовах глобалізації.	3. Роль України у продовольчому забезпеченні країн Африки.
7.	2	Розділ VI. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРИ	
7.1.	1	Тема 1. Україна в геополітичному вимірі	
		Знансвий компонент: розуміє зміст поняття «геополітична карта світу»; називає основні геополітичні центри сили. Діяльнісний компонент: визначає місце України на геополітичній карті світу; пояснює вплив окремих чинників, які зумовлюють геополітичну роль України; аргументує європейський і євроатлантичний вектори зовнішньої політики держави. Оцінно-ціннісний компонент: оцінює за певними критеріями вплив на Україну геополітичних центрів сили; висловлює власні думки й ідеї щодо протидії України впливу євразійських інтеграційних утворень.	Геополітична структура сучасного світу. Місце України на сучасній геополітичній карті світу. Європейський та євроатлантичний вектори сучасної української геополітики.
7.2.	1	Тема 2. Україна в системі глобальних економічних відносин	
		Знансвий компонент: називає основні регіони й країни-торговельні партнери України; наводить приклади країн-інвесторів та великих ТНК в Україні, районів транскордонного співробітництва, приклади міжнародних науково-технічних проєктів за участі України; показує на карті напрямки товарного експорту з України, міжнародні транспортні коридори на території України, основні туристичні потоки до України; Діяльнісний компонент: характеризує місце України на світових ринках товарів та послуг, капіталу. Оцінно-ціннісний компонент: оцінює: зміни міжнародної спеціалізації України у зв'язку з інтеграцією в Європейський економічний простір; пропонує шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності України в контексті сталого розвитку.	Просторові аспекти міжнародних економічних зв'язків України з регіонами та країнами світу: географія зовнішньої торгівлі товарами, транспортних і туристичних послуг, прямих іноземних інвестицій, науково-технічного співробітництва. Великі ТНК в Україні. Участь України в процесах європейської економічної інтеграції. Місце України в системі глобальних економічних відносин у контексті сталого розвитку.
8.	5	Резерв часу	

Географія 11 клас [6]
Географічний простір Землі
 (35 год; 1 год на тиждень)

№	К-ть год	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	Орієнтований зміст теми
1	1	Вступ	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> об'єкт дослідження та структурні компоненти географії; <i>пояснює</i> значення поняття «геосистема». Діяльнісний компонент: <i>розрізняє</i> рівні геосистем; <i>визначає</i> причини та наслідки природних і суспільних процесів. Оцінно-ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> щодо пізнавальної та конструктивної ролі географії	Географія як система наук. Об'єкт дослідження географії. Поняття «геосистема». Рівні геосистем. Пізнавальна та конструктивна роль географії
2	5	Розділ I. Топографія та картографія	
2.1	3	Тема 1. Топографія	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> елементи топографічної карти; <i>знає</i> основні умовні позначення топографічних карт. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє</i> географічні та прямокутні координати точок, види масштабу, азимута; <i>визначає</i> за топографічною картою географічний і магнітний азимут, географічні та прямокутні координати точок, абсолютну і відносну висоту місцевості, падіння річки, масштаб плану і карти за прямокутною сіткою; <i>читає</i> топографічні карти, плани міст, схеми руху транспорту; <i>розпізнає</i> на місцевості об'єкти, зображені на топографічній карті; <i>описує</i> за топографічною картою рельєф ділянки місцевості; <i>уміє</i> орієнтуватися на місцевості за допомогою топографічної карти, плану; <i>розв'язує</i> задачі за топографічною картою. Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> значення топографічних карт у побуті та господарській діяльності; <i>робить висновки</i> щодо актуальності знань і навичок роботи з топографічною картою.	Топографічна карта: проєкція, розграфлення. Географічні і прямокутні координати. Прямокутна (кілометрова) сітка. Основні умовні позначення топографічних карт для зображення об'єктів місцевості та рельєфу. Вимірювання на топографічній карті за масштабом і кілометровою сіткою. Використання азимутів. Плани населених пунктів. Практичне використання топографічних карт, планів. Практичні роботи 1. Визначення на топографічній карті географічних (з точністю до секунд) та прямокутних координат окремих точок, географічних та магнітних азимутів, абсолютних та відносних висот точок, падіння річки. 2. Читання схем руху транспорту свого міста (обласного центру)

2.2	2	Тема 2. Картографія	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> елементи карти; <i>пояснює</i> основні картографічні поняття і терміни, відмінності різних видів масштабу, картографічних проєкцій; <i>знає</i>, де розміщені на електронному глобусі Україна, своя область і свій населений пункт; <i>наводить приклади</i> використання ГІС. Діяльнісний компонент: <i>розпізнає</i> види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом; <i>порівнює</i> форми й площі материків на картах світу, побудованих у різних проєкціях; <i>визначає за картами</i> об'єкти, напрямки, відстані, географічні координати; <i>застосовує</i> сучасні навігаційні системи на практиці; <i>уміє користуватися</i> навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами. Ціннісний компонент: <i>оцінює</i> практичне значення географічних карт, географічних інформаційних систем.	Сучасні картографічні твори. Математична основа карт. Способи картографічного зображення об'єктів і явищ на загальногеографічних та тематичних картах. Сутність генералізації. Електронні карти та глобуси. Картографічні інтернет-джерела. Навігаційні карти. Географічні інформаційні системи (ГІС), дистанційне зондування Землі, сфери їх практичного застосування. Практичні роботи 3. Визначення за градусною сіткою географічних координат точок, азимутів, відстаней у градусах і кілометрах між точками на різних за просторовим охопленням картах. Орієнтовні теми для досліджень (на вибір) 1. Визначення оптимального маршруту руху між визначними об'єктами свого району за допомогою навігаційної карти своєї області. 2. Сфери використання даних дистанційного зондування Землі
3	12	Розділ II. Загальні закономірності географічної оболонки Землі	
3.1	1	Тема 1. Рухи Землі та їх географічні наслідки і параметри	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> види рухів Землі, параметри та наслідки осьового й орбітального рухів планети; <i>розпізнає</i> на схемах руху Землі точки сонцестоянь і рівнодення; <i>знає</i> межі поясів освітленості, види часу. Діяльнісний компонент: <i>установлює</i> послідовність зміни пір року у Північній та Південній півкулі, причини зміни пір року; <i>використовує</i> знання про силу Коріоліса для пояснення причин формування пасатів, циклонів та антициклонів, течій; <i>розв'язує задачі</i> на визначення місцевого і поясного часу, перехід від місцевого часу до поясного. Оцінно-ціннісний компонент: <i>оцінює</i> пізнавальну та конструктивну роль знань про рухи Землі.	Форма та розміри Землі. Геоїд. Осьовий (добовий) рух Землі та його наслідки. Добова ритміка в географічній оболонці. Основні види часу. Визначення місцевого та поясного часу, перехід від місцевого часу до поясного. Пояси освітленості на Землі. Сила Коріоліса. Змінюваність висоти Сонця над горизонтом та тривалості світлового дня. Орбітальний рух Землі: основні характеристики, географічні наслідки. Причини зміни пір року. Зміна пір року у Північній та Південній півкулях. Дослідження 1. Моделювання природних явищ на Землі у дні рівнодень та сонцестоянь. 2. Прояви сили Коріоліса на річках своєї місцевості
3.2	1	Тема 2. Географічна оболонка Землі	
		Знаннєвий компонент: <i>пояснює</i> зміст поняття «антропосфера»; <i>наводить приклади</i> прояву основних	Склад, межі та будова географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки.

		закономірностей географічної оболонки. Діяльнісний компонент: розрізняє складові географічної оболонки; характеризує сучасний етап розвитку географічної оболонки. Оцінно-ціннісний компонент: розуміє значення географічних знань для збереження навколишнього середовища.	Сучасний етап розвитку географічної оболонки. Антропосфера.
3.3	3	Тема 3. Геологічне середовище людства	
		Знаний компонент: називає складові літосфери, структурні елементи літосферних плит; пояснює поняття «геологічне середовище людства», механізми руху літосферних плит, виникнення землетрусів, вулканів, зсувів, формування рельєфу; формулює закономірності поширення форм рельєфу, мінеральних ресурсів. Діяльнісний компонент: визначає тектонічні структури за формами рельєфу і основними видами корисних копалин (на основі тематичних і комплексних карт); обґрунтовує розташування основних форм рельєфу на материках, в океанах, на території України; порівнює тектонічну будову, рельєф, корисні копалини материків, їх частин; характеризує процеси в надрах і на поверхні Землі, їхні наслідки; використовує тектонічну карту для визначення ступеня загрози сейсмічних явищ на материках і території України; моделює комплекс заходів для протидії появі й розвитку зсуву, осипища; встановлює за тематичними картами зв'язок між тектонічними структурами, рельєфом, корисними копалинами і густотою населення, розташуванням видобувних і матеріало-, паливомістких виробництв; розв'язує задачі на визначення показника забезпеченості країни окремими видами мінеральних ресурсів. Оцінно-ціннісний компонент: визначає рівень безпеки проживання в районах з різною інтенсивністю вулканічних, сейсмічних, гравітаційних явищ; робить висновки про вплив геологічних процесів і рельєфу на розміщення населення, господарську діяльність; оцінює наслідки загострення ресурсної проблеми на планеті.	Властивості літосфери. Поняття «геологічне середовище людства». Тектоніка літосферних плит. Процеси в надрах і на поверхні Землі, їхні наслідки. Небезпека вулканічних, сейсмічних, гравітаційних (зсувних) процесів. Рельєф. Тектонічні структури та пов'язані з ними форми рельєфу. Вплив рельєфу на розселення населення, розвиток і розташування окремих виробництв. Ресурсні властивості літосфери. Гірські породи та закономірності їх поширення. Мінеральні ресурси як чинник розташування видобувних і матеріало-, паливомістких виробництв. Забезпеченість мінеральними ресурсами. Вплив людини на літосферу. Глобальна ресурсна проблема людства. Практична робота 4. Встановлення за тематичними картами материків та України зв'язку між тектонічними структурами, рельєфом, мінеральними ресурсами і густотою населення, розташуванням видобувних, матеріало-, паливомістких виробництв. Дослідження 1. Причини заселення схилів вулканів. 2. Сучасні вимоги до будівництва у районах з високою сейсмічністю

3.4	3	Тема 4. Атмосфера та системи Землі	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> складники атмосфери, кліматотвірні чинники й типи клімату; <i>наводить приклади</i> взаємодії атмосфери з літосферою, гідросферою, біосферою. Діяльнісний компонент: <i>читає</i> синоптичні та кліматичні карти, графіки зміни (добової, місячної, річної) температури повітря, діаграми хмарності та розподілу опадів, рози вітрів; <i>розрізняє</i> погоду під час проходження циклону, антициклону, холодного і теплого атмосферних фронтів; <i>пояснює</i> механізм утворення глобальних і місцевих систем потоків у тропосфері; <i>визначає</i> типи клімату за кліматограмами; <i>встановлює</i> сукупність чинників, що формують клімат певної місцевості; <i>характеризує</i> типи клімату; <i>порівнює</i> клімат окремих регіонів на материках і території України; <i>обґрунтовує</i> вплив агрокліматичних ресурсів на спеціалізацію рослинництва. Оцінно-ціннісний компонент: <i>оцінює</i> ресурсні властивості атмосфери, рівень безпеки проживання в районах поширення атмосферних стихійних явищ; <i>усвідомлює</i> загрози кліматичних змін і забруднення атмосфери; <i>пропонує</i> способи розв'язування проблеми глобального потепління.	Сонячно-земні взаємодії. Сонячне випромінювання, відмінності випромінювання і поглинання тепла повітрям, поверхнею гірських порід і води. Тропосфера: температурний режим, зміна атмосферного тиску, вітри, вологість, опади. Погода. Синоптичні карти. Клімат. Кліматотвірні чинники. Кліматична карта. Карта кліматичних поясів. Характеристика типів клімату за кліматограмами. Вплив атмосфери на літосферу: вивітрювання, рельєфоутворення. Кліматичні умови як чинник розселення і розташування виробництва та інфраструктурних об'єктів. Ресурсний потенціал атмосфери. Енергетичні кліматичні ресурси як чинник розвитку відновлюваної енергетики. Агрокліматичні ресурси та їх вплив на спеціалізацію сільського господарства. Стихійні атмосферні явища, їх прогнозування та засоби протидії. Кліматичні зміни на планеті. Практична робота 5. Визначення середніх температур та амплітуди їх коливань за добу, місяць, рік. Аналіз рози вітрів. Дослідження 1. Ресурсний потенціал атмосфери своєї місцевості та приклади його використання. 2. Система протидії засухам у своїй місцевості
3.5	2	Тема 5. Гідросфера та системи Землі	
		Знаннєвий компонент: <i>називає</i> складові Світового океану, найбільші гідрографічні об'єкти материків, України; <i>формулює</i> залежність між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом, кліматом і водами суходолу; <i>знає</i> формулу обрахунку показника забезпеченості водними ресурсами. Діяльнісний компонент: <i>розпізнає</i> на контурних картах різного масштабу частини Світового океану, найбільші річки, озера; <i>класифікує</i> річки, озера, болота, льодовики за різними критеріями; <i>складає</i> характеристику вод певного регіону (країни) та України; <i>порівнює</i> водозабезпеченість окремих регіонів світу, України;	Запаси води на Землі. Світовий океан та його складові. Вплив процесів у літосфері на природу океанів. Роль океанів у формуванні гірських порід і рельєфу узбережжя. Вплив атмосферних процесів (явищ) на Світовий океан. Роль Світового океану у формуванні глобальних і місцевих систем повітряних потоків у нижніх шарах тропосфери. Ресурсний потенціал Світового океану та вплив людства на стан океанічних вод, запаси мінеральних, біологічних ресурсів. Води суходолу, чинники їх нерівномірного розподілу на материках та по території України. Взаємозв'язок геологічної будови, рельєфу і річкової мережі території. Вплив геологічних процесів на формування озер, пластів підземних вод. Взаємозв'язок клімату

		<i>аналізує</i> систему течій у Світовому океані, густоту і конфігурацію річкової мережі території, режим річок; <i>установлює</i> взаємозв'язок між літосферою, атмосферою, гідросферою на прикладі окремих ландшафтів своєї місцевості; <i>використовує</i> фізичні й топографічні карти для характеристики гідрографічних об'єктів; <i>застосовує</i> гідрографічні поняття для опису (характеристики) водних об'єктів; <i>розв'язує</i> задачі на визначення показника водозабезпеченості території. Оцінно-ціннісний компонент: <i>оцінює</i> ресурси Світового океану та прісних вод на суходолі, вплив запасів водних ресурсів на розташування водомістких виробництв; <i>визначає</i> рівень безпеки проживання на узбережжях океанів, в районах поширення катастрофічних паводків, повеней, карсту; <i>усвідомлює</i> загрози забруднення вод Світового океану і суходолу, вплив якості води на здоров'я людей; <i>пропонує</i> способи розв'язання проблеми забруднення річок і водойм своєї місцевості	і вод суходолу. Прісна вода як ресурс і чинник розміщення населення та виробництва. Мінеральні й термальні води: поширення, використання. Водозабезпеченість регіонів і країн світу. Чинники дефіциту води. Сучасні системи очищення води. Опріснення морської води Практична робота 6. Складання та аналіз схеми системи течій у Світовому океані; порівняння впливу холодної та теплої океанічних течій на клімат одного з материків. Дослідження 1. Система протидії паводкам, повеням, селям і лавинам в окремих районах України. 2. Карстовий рельєф як приклад взаємодії геосфер. 3. Прозорість води у річці (озері, ставку): від чого залежить і чому змінюється?
3.6	2	Тема 6. Біосфера та системи Землі	
		Знансвий компонент: <i>називає</i> складові біосфери, типи ґрунтів, ґрунтовірні чинники; <i>наводить приклади</i> взаємодії біосфери з літосферою, атмосферою, гідросферою. Діяльнісний компонент: <i>читає</i> карти природних зон, ґрунтів; <i>розрізняє</i> типи ґрунтів за основними характеристиками; <i>визначає</i> природні зони за основними типами ґрунтів, типовими рослинами і тваринами; <i>встановлює</i> сукупність чинників, що формують ґрунти, рослинність і тваринний світ певної місцевості; <i>характеризує</i> типи ґрунтів, природні зони; <i>обґрунтовує</i> вплив ґрунтів на спеціалізацію рослинництва. Оцінно-ціннісний компонент: <i>оцінює</i> ресурсні властивості біосфери; <i>визначає</i> рівень безпеки проживання в районах поширення отруйних рослин, окремих видів хижих та отруйних тварин; <i>усвідомлює</i> загрози зменшення	Біосфера та її складові. Закономірності поширення живих організмів на суходолі і в океанах. Природні чинники формування ареалів поширення рослин і тварин. Біологічні ресурси. Роль живих організмів у формуванні ґрунтів. Ґрунт – «дзеркало» ландшафту. Типи ґрунтів. Вплив ґрунтів на спеціалізацію господарства регіону, країни. Природні зони. Порівняння карт ґрунтів і природних зон світу та України. Дослідження 1. Деградовані ґрунти: причини і перспективи використання. 2. Чинники порушення широтної зональності на материках та території України

		біорізноманіття, виснаження, забруднення ґрунтів; <i>пропонує</i> способи збереження родючості ґрунтів, видового складу рослинності і тваринного світу	
4	8	Розділ III. Загальні суспільно-географічні закономірності світу	
4.1	1	Тема 1. Географічний простір	
		Знаннєвий компонент: <i>формулює</i> визначення понять «географічний простір», «світосистема»; <i>називає</i> підсистеми світосистеми; Діяльнісний компонент: <i>складає</i> схему світосистеми; <i>характеризує</i> географічний простір; <i>обґрунтовує</i> роль географічного простору у світосистемі. Оцінно-ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> глобальну єдність у системі «суспільство – природа»	Світосистема як результат і процес формування глобальної єдності в системі «суспільство – природа». Функціонально-компонентний склад світосистеми: демографо-екологічна, економічна, інформаційно-технологічна, соціально-культурна, політична підсистеми. Географічний простір, його системоутворювальна роль та характеристики
4.2	2	Тема 2. Демографічні процеси у світосистемі	
		Знаннєвий компонент: <i>формулює</i> поняття «демографічний перехід», «демографічне старіння»; <i>знає</i> фази демографічного переходу; <i>пояснює</i> причини демографічних явищ, просторові відмінності показників природного й механічного руху, вплив конфесійної, етнічної, соціальної структури населення на процеси відтворення і міграції; <i>наводить приклади</i> країн з різними типами відтворення населення. Діяльнісний компонент: <i>розпізнає</i> за статеві-віковими пірамідами країни різних типів відтворення населення; <i>характеризує</i> фази демографічного переходу; <i>читає</i> карти населення; <i>обчислює</i> демографічні показники; <i>аналізує</i> текстові, картографічні і статистичні матеріали з метою порівняння процесів відтворення населення; <i>установлює</i> просторові відмінності демографічних процесів за картами; <i>обґрунтовує</i> особливості перебігу демографічних процесів у країнах з різним рівнем економічного розвитку; <i>прогнозує</i> зміни чисельності населення, статевої та вікової структури на основі аналізу статево-вікових пірамід. Оцінно-ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> взаємозв'язок демографіч-	Динаміка чисельності населення світу. Природні, соціальні, економічні й екологічні чинники та просторові особливості природного руху населення у світі. Демографічний перехід, його фази. Статеві-вікова, шлюбно-сімейна структура населення. Демографічне старіння населення. Характеристика демографічної ситуації в країнах за статево-віковими пірамідами. Особливості демографічної політики у країнах з різним типом відтворення. Міграції, їх показники, чинники та вплив на відтворення населення і його перерозподіл у світі. Просторові тенденції міграційних процесів. Якість життя як чинник природного і механічного руху населення. Демографічні чинники розвитку економіки та спеціалізації країн. Демографічні прогнози. Практична робота 7. Обчислення показників народжуваності, смертності, природного та механічного приросту населення країни за статистичними даними. Дослідження 1. Уплив старіння населення на місце країни в міжнародному поділі праці. 2. Працевістки виробництва густозаселених регіонів світу. 3. Екологічні та соціальні проблеми густозаселених регіонів світу

		них процесів та рівня соціально-економічного розвитку країни; <i>висловлює судження</i> щодо ефективності економічних, адміністративно-правових та виховних заходів демографічної політики; <i>робить висновки</i> про важливість демографічних прогнозів.	
4.3	4	Тема 3. Глобальна економіка	
		Знаннєвий компонент: <i>формулює</i> поняття «глобальна економіка», «глобальні ланцюги доданої вартості»; <i>називає складові</i> міжнародної науково-технологічної сфери, системи виробництва, міжнародної валютно-фінансова системи, сучасних транспортно-логістичних систем, форми світового ринку; <i>наводить приклади</i> міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє</i> національні та інтернаціональні форми виробництва; <i>характеризує</i> особливості глобальних ланцюгів доданої вартості в металургії, автомобілебудуванні, електронних виробництвах, фармацевтиці, легкій промисловості; <i>порівнює</i> економічні вигоди форм участі країни у міжнародній кооперації, ланцюгах доданої вартості; <i>установлює</i> домінуючі чинники розвитку і розміщення виробництв у країнах і регіонах; <i>визначає</i> роль транснаціональних корпорацій та вільних економічних зон у функціонуванні глобальної економіки; <i>уміє</i> знаходити інформацію про сучасний стан окремих виробництв і ринків; <i>аналізує</i> текстові, картографічні й статистичні матеріали з метою визначення особливостей і закономірностей просторової організації складників світової економіки та місця в ній національних економік і транснаціональних компаній; <i>розробляє</i> просторові моделі світового господарства. Оцінно-ціннісний компонент: <i>оцінює</i> перспективи включення національних виробників у глобальні ланцюги доданої вартості; <i>висловлює судження</i> щодо процесу	Поняття «глобальна економіка». Світовий ринок технологій, патентів і ліцензій, інформаційно-технологічних послуг. Географічність міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва. Роль транснаціональних корпорацій та вільних економічних зон у функціонуванні глобальної економіки. Глобальні ланцюги доданої вартості. Міжнародний ринок товарів: сутність, інфраструктура, ціноутворення. Виробництво сільськогосподарської продукції у світі: природні, соціальні, економічні чинники, особливості просторової організації. Видобування й споживання паливних мінеральних ресурсів, глобальні ринки вугілля, нафти й природного газу. Глобальні ланцюги доданої вартості у виробництві чорних металів, алюмінію, міді; чинники та форми спеціалізації країн. Сучасна географія виробництва транспортних засобів, електроніки, фармацевтичної продукції, чинники участі національних економік у глобальних ланцюгах доданої вартості. Виробництво текстилю, одягу, взуття: сучасна просторова організація, чинники міжнародної спеціалізації. Сучасні транспортно-логістичні системи та інформаційно-комунікаційні мережі як інфраструктурний каркас глобальної економіки. Світовий ринок інвестицій і фінансів. Туризм. Формування «інформаційного суспільства». Практична робота 8. Позначення на контурній карті (знаками руху) глобальних ланцюгів доданої вартості «<i>видобування алюмінієвої сировини – виробництво глинозему – виробництво первинного алюмінію – споживання алюмінію</i>».

		формування інформаційного суспільства; <i>робить</i> висновки щодо змін світових ринків у період глобалізації	Дослідження 1. Світовий ринок патентів: лідери й аутсайдери. 2. Роль транснаціональних компаній у розвитку машинобудівних та хімічних виробництв в Україні
4.4	1	Тема 5. Політична географія та геополітика	
		Знансвий компонент: <i>формулює</i> поняття «територіально-політична система»; <i>наводить приклади</i> застосування різновидів «сили» (економічної, мілітарної, «м'якої») в геополітичних протистояннях. Діяльнісний компонент: <i>розрізняє</i> зовнішню і внутрішню політику, різновиди «сили», територіально-політичні системи національного і наддержавного рівнів. Оцінно-ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> взаємозв'язок і політичні взаємодії територій і географічних місць в геопросторі	Географічні складники політичної географії: географічний простір, території, географічні місця. Політичні складники: політичні інституції, політичні відносини, «сила». Територіально-політичні системи національного і наддержавного рівнів. Геополітика, її складові Зовнішня та внутрішня геополітика. Геополітика «сили». Різновиди «сили». Взаємозв'язок між національними та геополітичними інтересами держави
5	8	Розділ IV. Суспільна географія України	
5.1	1	Тема 1. Українська держава	
		Знансвий компонент: <i>називає і показує на карті</i> країни-сусіди України. Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> політико-географічне положення України на глобальному, регіональному, локальному рівнях; <i>вирізняє</i> спільні кордони України з політичними та економічними партнерами, з країнами інших політичних та економічних блоків; <i>визначає</i> проблеми адміністративно-територіального устрою України. Оцінно-ціннісний компонент: <i>висловлює судження</i> щодо впливу політико-географічного положення на економічний розвиток України, її місце в Європі та світі	Українська держава і територія держави України. Політико-географічне положення України: глобальне, регіональне, сусідське. Політико-економічна оцінка державного кордону України. Реформування адміністративно-територіального устрою України. Дослідження 1. Вплив війни в Україні на «безпекову архітектуру» в Європі.
5.2	1	Тема 2. Населення України	
		Знансвий компонент: <i>знає</i> кількість населення України та особливості її динаміки; <i>називає</i> основні просторові закономірності демографічних процесів і розселення населення в Україні; <i>пояснює</i> особливості демографічної ситуації в країні, урбанізаційних процесів.	Кількість населення України. Відтворення населення: показники та природні, соціальні, економічні чинники народжуваності й смертності, їх просторові відмінності. Особливості вікового і статевого складу населення України. Міграційні процеси в Україні. Біженці та тимчасово переміщені особи. Демографічна політика в Україні.

		Діяльнісний компонент: <i>характеризує</i> природний і механічний рух населення, статеву-вікову структуру; <i>уміє</i> знаходити й добирати статистичні матеріали на сайті Державної служби статистики України; <i>аналізує</i> статистичні й картографічні матеріали про населення; <i>розрізняє</i> якість життя у великих і малих, монофункціональних і багатофункціональних містах; <i>прогнозує</i> вплив системи розселення на розміщення виробництва та соціальної інфраструктури. Оцінно-ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> значимість якості трудових ресурсів для економічного зростання країни	Система розселення. Міські агломерації, урбанізація, субурбанізація і джентрифікація. Особливості сільських населених пунктів. Практична робота 9. Аналіз картограм народжуваності, смертності, природного приросту, густоти населення, урбанізації в Україні. Дослідження 1. Сучасна географія трудової еміграції з України. 2. Соціальні проблеми монофункціональних міст
5.3	6	Тема 3. Економіка України в міжнародному поділі праці	
		Знансвий компонент: <i>називає</i> показники суспільно-економічного розвитку держави; <i>знає і розуміє</i> особливості секторальної та територіальної структури економіки, суть глобальної стратегії сталого (збалансованого) розвитку, основні положення стратегії збалансованого розвитку України; <i>пояснює</i> актуальність стратегії збалансованого розвитку для світу й України. Діяльнісний компонент: <i>аналізує</i> секторальну структуру та регіональні відмінності господарства; <i>характеризує</i> чинники, що зумовили розвиток в Україні окремих виробництв товарів і послуг; <i>визначає</i> сучасні риси національного господарства, місце України на світових товарних ринках, чинники міжнародної спеціалізації країни; <i>використовує</i> поняття «додана вартість», «собівартість», «ефективність», «прибутковість», «конкурентні переваги», «міжнародна кооперація», «попит», «пропозиція», «ринкова ціна» тощо для обґрунтування міжнародної спеціалізації України на світових ринках товарів і послуг; <i>вміє застосовувати</i> тематичні карти та статистичну інформацію для ілюстрації описів, характеристик, висновків; <i>розробляє</i> схеми ланцюгів доданої вартості.	Сучасні риси національної економіки України. Конкурентні переваги України на світових ринках сільськогосподарської продукції, рудної сировини і металів. Сучасні тенденції та регіональні відмінності розвитку енергетики в Україні. Замкнутий технологічний цикл розроблення і виробництва літаків в Україні, експорт та імпорт авіаракетної техніки. Виробництво автомобілів, сільськогосподарської техніки: тенденції розвитку, міжнародне кооперування. Місце України в глобальних ланцюгах доданої вартості виробництва та реалізації електронної продукції. Виробництва фармацевтичної продукції та побутової хімії: чинники та особливості розташування підприємств. Особливості розвитку й просторової організації виробництва меблів, текстилю, одягу, взуття, продуктів харчування. Міжнародні транспортні коридори на території України. Офшорна розробка програмного забезпечення в Україні. Ресурсний потенціал і перспективи розвитку рекреаційного комплексу в Україні. Місце України на світовому ринку інвестицій і запозичень. Транснаціональні фінансові корпорації (банки, фінансові компанії) в Україні. Сучасні форми просторової організації виробництва товарів і послуг в Україні. Досвід реалізації планів сталого (збалансованого) розвитку в різних країнах та стратегія збалансованого розвитку України.

		Оцінно-ціннісний компонент: <i>робить</i> висновки про оптимізацію структури економіки України та її міжнародної спеціалізації; <i>оцінює</i> територіальну структуру господарства країни за екологічними, соціальними, економічними критеріями; <i>висловлює власні судження</i> щодо конкурентних переваг і перспектив розвитку окремих виробництв в Україні; <i>оцінює</i> прояви глобальних викликів в Україні; <i>критично ставиться</i> до дій, проектів, що нехтують глобальними викликами	Практична робота 10. Аналіз секторальної структури економіки України. Дослідження 1. Давальницька сировина у швейній індустрії України: позитивні й негативні аспекти для виробників і споживачів. 2. Офшорна розробка програмного забезпечення в Україні: основні центри, компанії. 3. Реалізація планів сталого (збалансованого) розвитку в різних країнах: успіхи і прорахунки
6	2	Резервний час	

Електронне навчально-методичне видання

Надія Стецула

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ
У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ІІІ СТУПЕНЯ**

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Лужецька Ольга

Коректор

Артимко Ірина

Здано до набору 02.03.2023 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 4,75. Зам. 13.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5140 від 01.07.2016 р.). 82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, к. 31.